НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

ДАЙДЖЕСТ

СУДОВОЇ ПРАКТИКИ
У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

за II півріччя 2025 року

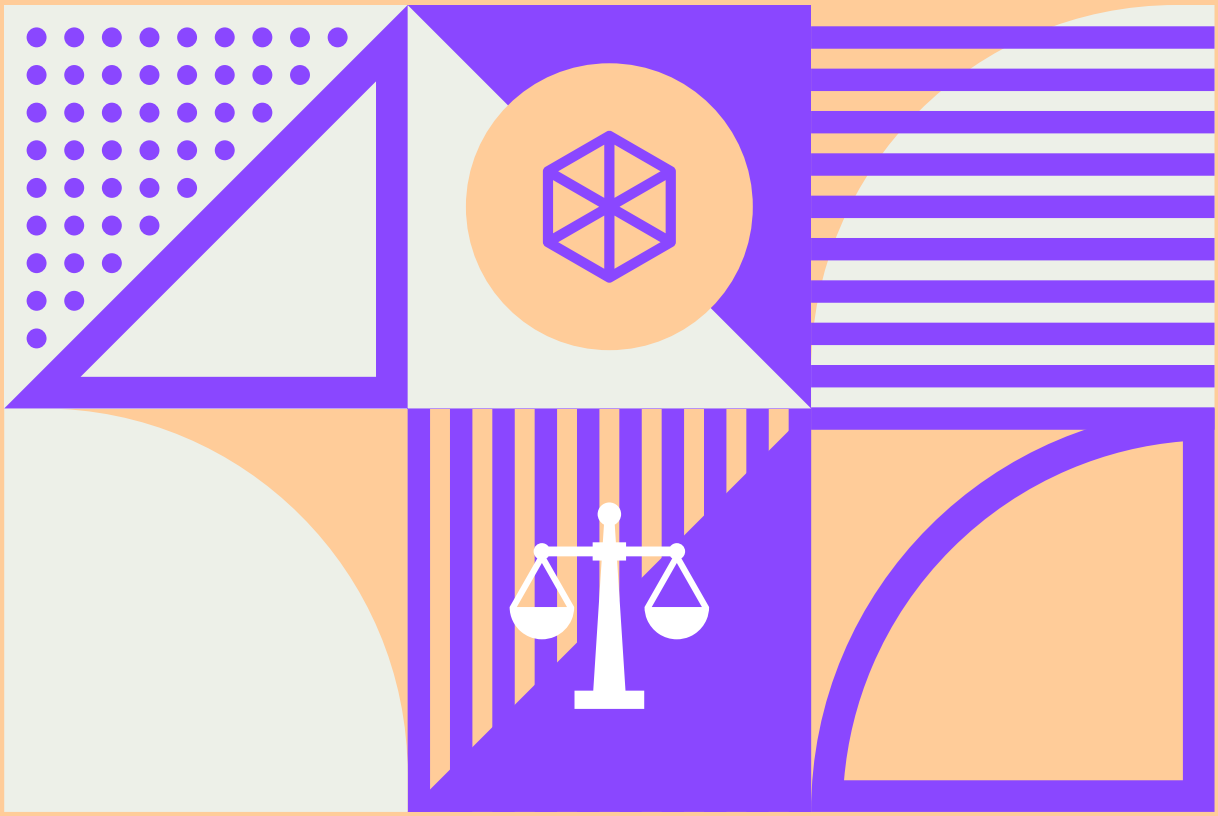

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

2026

Зміст

ДАЙДЖЕСТ
СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

I. Правові позиції Верховного Суду

1.1. Справи у сфері спадкового права 3

1.2. Справи у сфері житлового права 21

1.3. Справи у сфері речового права 28

1.4. Справи у сфері зобов'язального права 29

1.5. Справи у сфері цивільного процесу 36

Редактор:
Шкварко В. І.

Контакти:
04070, м. Київ,
вулиця Борисоглібська, 3, 5-й поверх

Комітет НААУ з питань цивільного права та процесу
Голова Комітету:
Простибоженко О.С.

Електронна пошта:
o.prostybozhenko@mail.unba.org.ua

Спадкове право

Постанова Великої Палати Верховного Суду, 25.06.2025, справа №761/382/21 (провадження №14-132цс24)

ВП ВС вважає, що норми статей 1281, 1282 ЦК України [як щодо необхідності пред'явлення кредитором вимоги у визначений строк, так і щодо порядку виконання спадкоємцями зобов'язання] не поширюються на правовідносини, які виникають у зв'язку з переходом у порядку спадкування майна, яке майновий поручитель передав в іпотеку задля забезпечення виконання зобов'язань третьою особою [відмінною від особи іпотекодавця].

Велика Палата Верховного Суду дійшла переконання, що статті 1281, 1282 ЦК України не застосовуються у правовідносинах, пов'язаних зі спадкуванням предмета іпотеки після смерті іпотекодавця, який не був боржником за основним зобов'язанням, з огляду на таке.

У статті 1281 ЦК України в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин, передбачається, що спадкоємці зобов'язані повідомити кредитора спадкодавця про відкриття спадщини, якщо їм відомо про його борги.

Кредиторові спадкодавця належить протягом шести місяців від дня, коли він дізнався або міг дізнатися про відкриття спадщини, пред'явити вимоги до спадкоємців, які прийняли спадщину, незалежно від настання строку вимоги.

Якщо кредитор спадкодавця не знав і не міг знати про відкриття спадщини, він має право пред'явити свої вимоги до спадкоємців, які прийняли спадщину, протягом одного року від настання строку вимоги.

Кредитор спадкодавця, який не пред'явив вимоги до спадкоємців, що прийняли спадщину, у строки, встановлені у частинах другій і третій цієї статті, позбавляється права вимоги.

За статтею 1282 ЦК України в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин, спадкоємці зобов'язані задовольнити вимоги кредитора повністю, але в межах вартості майна, одержаного у спадщину. Кожен зі спадкоємців зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора особисто, у розмірі, який відповідає його частці у спадщині.

Вимоги кредитора спадкоємці зобов'язані задовольнити шляхом одноразового платежу, якщо домовленістю між спадкоємцями та кредитором інше не встановлено.

У разі відмови від одноразового платежу суд за позовом кредитора накладає стягнення на майно, яке було передане спадкоємцям у натурі.

Зі змісту наведених вище статей можна зробити висновок, що вони стосуються правовідносин, за яких сторона основного зобов'язання помирає, а її майно переходить до інших осіб – спадкоємців, які разом із цим майном набувають невиконане особисте боргове (грошове) зобов'язання спадкодавця, яке обмежується вартістю успадкованого майна.

На відміну від правовідносин майнового поручительства, на цьому етапі таке майно не розглядається основним засобом погашення зобов'язання. На противагу іпотечному майну зазначене спадкове майно може не містити обтяжень кредитора, а самі спадкоємці, набуваючи таке вільне від обтяжень майно та мирно володіючи ним, можуть не знати про боргові зобов'язання спадкодавця [спадкоємці зобов'язані повідомити кредитора спадкодавця про відкриття спадщини, якщо їм відомо про його борги].

Зі свого боку кредитор теж має проявити обачність і заявити про свої вимоги до спадкоємців протягом розумного строку, який визначається у статті 1281 ЦК України.

Із цього логічно випливають норми статті 1282 ЦК України, які, враховуючи характер виниклих правовідносин (розріз спадкових та боргових зобов'язань), гарантують спадкоємцеві право залишити собі спадкове майно (яке іноді має значну нематеріальну цінність для особи), виплативши його грошовий еквівалент. І лише в разі незадоволення своїх грошових вимог кредитор вправі розпочати процес звернення стягнення на це майно.

На відміну від правовідносин майнового поручительства, на цьому етапі таке майно не розглядається основним засобом погашення зобов'язання. На противагу іпотечному майну зазначене спадкове майно може не містити обтяжень кредитора, а самі спадкоємці, набуваючи таке вільне від обтяжень майно та мирно володіючи ним, можуть не знати про боргові зобов'язання спадкодавця [спадкоємці зобов'язані повідомити кредитора спадкодавця про відкриття спадщини, якщо їм відомо про його борги].

Зі свого боку кредитор теж має проявити обачність і заявити про свої вимоги до спадкоємців протягом розумного строку, який визначається у статті 1281 ЦК України.

Постанова Великої Палати Верховного Суду, 25.06.2025, справа №761/382/21 (провадження №14-132цс24)

ВП ВС вважає, що норми статей 1281, 1282 ЦК України [як щодо необхідності пред'явлення кредитором вимоги у визначений строк, так і щодо порядку виконання спадкоємцями зобов'язання] не поширюються на правовідносини, які виникають у зв'язку з переходом у порядку спадкування майна, яке майновий поручитель передав в іпотеку задля забезпечення виконання зобов'язань третьою особою [відмінною від особи іпотекодавця].

Велика Палата Верховного Суду дійшла переконання, що статті 1281, 1282 ЦК України не застосовуються у правовідносинах, пов'язаних зі спадкуванням предмета іпотеки після смерті іпотекодавця, який не був боржником за основним зобов'язанням, з огляду на таке.

У статті 1281 ЦК України в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин, передбачається, що спадкоємці зобов'язані повідомити кредитора спадкодавця про відкриття спадщини, якщо їм відомо про його борги.

Кредиторові спадкодавця належить протягом шести місяців від дня, коли він дізнався або міг дізнатися про відкриття спадщини, пред'явити вимоги до спадкоємців, які прийняли спадщину, незалежно від настання строку вимоги.

Якщо кредитор спадкодавця не знав і не міг знати про відкриття спадщини, він має право пред'явити свої вимоги до спадкоємців, які прийняли спадщину, протягом одного року від настання строку вимоги.

Кредитор спадкодавця, який не пред'явив вимоги до спадкоємців, що прийняли спадщину, у строки, встановлені у частинах другій і третій цієї статті, позбавляється права вимоги.

За статтею 1282 ЦК України в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин, спадкоємці зобов'язані задовольнити вимоги кредитора повністю, але в межах вартості майна, одержаного у спадщину. Кожен зі спадкоємців зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора особисто, у розмірі, який відповідає його частці у спадщині.

Вимоги кредитора спадкоємці зобов'язані задовольнити шляхом одноразового платежу, якщо домовленістю між спадкоємцями та кредитором інше не встановлено.

У разі відмови від одноразового платежу суд за позовом кредитора накладає стягнення на майно, яке було передане спадкоємцям у натурі.

Зі змісту наведених вище статей можна зробити висновок, що вони стосуються правовідносин, за яких сторона основного зобов'язання помирає, а її майно переходить до інших осіб – спадкоємців, які разом із цим майном набувають невиконане особисте боргове (грошове) зобов'язання спадкодавця, яке обмежується вартістю успадкованого майна.

Спадкове право

На відміну від правовідносин майнового поручительства, на цьому етапі таке майно не розглядається основним засобом погашення зобов'язання. На противагу іпотечному майну зазначене спадкове майно може не містити обтяжень кредитора, а самі спадкоємці, набуваючи таке вільне від обтяжень майно та мирно володіючи ним, можуть не знати про боргові зобов'язання спадкодавця [спадкоємці зобов'язані повідомити кредитора спадкодавця про відкриття спадщини, якщо їм відомо про його борги].

Зі свого боку кредитор теж має проявити обачність і заявити про свої вимоги до спадкоємців протягом розумного строку, який визначається у статті 1281 ЦК України.

Із цього логічно випливають норми статті 1282 ЦК України, які, враховуючи характер виниклих правовідносин (розріз спадкових та боргових зобов'язань), гарантують спадкоємцеві право залишити собі спадкове майно (яке іноді має значну нематеріальну цінність для особи), виплативши його грошовий еквівалент. І лише в разі незадоволення своїх грошових вимог кредитор вправі розпочати процес звернення стягнення на це майно.

Натомість спадкування майна майнового поручителя має інший характер та інше правове врегулювання.

Насамперед іпотекодержатель не є кредитором іпотекодавця, який не є стороною основного зобов'язання, позаяк останній не є боржником [див. блок «Щодо особливостей правового статусу іпотекодавця» цієї постанови].

Слід звернути увагу, що в ситуації іпотечного поручительства зобов'язаним є майно, а не певна особа.

Отже, саме це майно, а не іпотекодавець [який цілеспрямовано визначив таку форму зобов'язання та конкретне майно] є гарантом виконання основного зобов'язання.

Відповідно до частин першої – третьої статті 23 Закону України «Про іпотеку» у разі переходу права власності (права господарського відання) на предмет іпотеки від іпотекодавця до іншої особи, зокрема в порядку спадкування чи правонаступництва, іпотека є дійсною для набувача відповідного нерухомого майна навіть у тому випадку, якщо до його відома не доведена інформація про обтяження майна іпотекою.

Особа, до якої перейшло право власності на предмет іпотеки, набуває статус іпотекодавця, має всі його права і несе всі його обов'язки за іпотечним договором у тому обсязі і на тих умовах, що існували до набуття ним права власності на предмет іпотеки.

Якщо право власності на предмет іпотеки переходить до спадкоємця фізичної особи – іпотекодавця, такий спадкоємець не несе відповідальності перед іпотекодержателем за виконання основного зобов'язання, але в разі його порушення боржником він відповідає за задоволення вимоги іпотекодержателя в межах вартості предмета іпотеки.

У цій ситуації іпотека є дійсною для набувача відповідного майна, який набуває статус іпотекодавця, має всі його права і несе всі його обов'язки за іпотечним договором. Описані обставини регулюються нормами Закону України «Про іпотеку», які є спеціальними та підлягають застосуванню у цих правовідносинах.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/128876523

Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду, 20.10.2025, справа №686/936/22 (провадження №61-3647сво24)

ВС виснував, що у разі смерті особи, яка б мала право на обов'язкову частку у спадщині, до відкриття спадщини за заповітом таке право не спадкується та не переходить до спадкоємців такої особи. Правила спадкування за правом представлення (спадкування за законом) не стосуються права на обов'язкову частку.

До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті (стаття 1218 ЦК України).

Право на спадкування мають особи, визначені у заповіті (частина перша статті 1223 ЦК України).

Спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її. Не допускається прийняття спадщини з умовою чи із застереженням (частини перша та друга статті 1268 ЦК України).

Заповідач не може позбавити права на спадкування осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині. Чинність заповіту щодо осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, встановлюється на час відкриття спадщини (частина третя статті 1235 ЦК України).

Чинність заповіту щодо складу спадщини встановлюється на момент відкриття спадщини (частина четверта статті 1236 ЦК України).

Право на обов'язкову частку – це суб'єктивне майнове право окремих спадкоємців першої черги (стаття 1261 ЦК України) отримати певну частку у спадщині, незалежно від змісту заповіту. Хоча норми про право на обов'язкову частку розміщені у главі, присвяченій спадкуванню за заповітом, за своєю сутністю право на обов'язкову частку належить до спадкування за законом. Тобто право на обов'язкову частку існує лише за наявності заповіту. Коло осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, визначене у статті 1241 ЦК України України, є вичерпним і розширювальному тлумаченню не підлягає. Під час з'ясування, чи належить певний суб'єкт до кола осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, слід враховувати, що непрацездатність особи повинна підтверджуватися відповідними документами. При цьому відповідна особа для віднесення її до кола суб'єктів, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, має бути непрацездатною саме на момент відкриття спадщини. Аналіз абзацу другого частини першої статті 1241 ЦК України дозволяє стверджувати, що зменшення розміру обов'язкової частки у спадщині можливе з урахуванням: (а) характеру відносин між спадкоємцями і спадкодавцем; (б) наявності інших обставин, що мають істотне значення (зокрема, ними може вважатися тривала відсутність спілкування між спадкодавцем і спадкоємцем, неприязні відносини, зумовлені аморальною поведінкою спадкоємця, тощо). Позбавлення особи права на обов'язкову частку судом ЦК України не передбачено, хоча особа, яка має право на обов'язкову частку, може бути усунена від права на спадкування відповідно до статті 1224 ЦК України (див., зокрема, постанову Верховного Суду в складі Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 01 серпня 2019 року у справі №510/350/16-ц (провадження №61-19810св18)).

Спадкове право

За змістом частини першої статті 1266 ЦК України внуки, правнуки спадкодавця спадкують лише ту частку спадщини, яка належала б за законом їхнім матері, батькові, бабі, дідові, якби вони були живими на час відкриття спадщини, без вказівки, «в тому числі обов'язкову частку та неохоплену заповітами частку». Таке тлумачення частини першої статті 1266 ЦК України є цілком логічним, оскільки серед суб'єктів, перелічених у цій статті, окремо не позначено суб'єктів, що мають право на обов'язкову частку у спадщині.

Суб'єкти, які здійснюють право спадкування, – це особи, які набули право на спадкування. До набуття суб'єктивне право спадкування не виникає. Відповідно можливість прийняти спадщину у цих суб'єктів відсутня.

У спадковому праві існують конструкції «похідного спадкування», коли право спадкування пов'язується не безпосередньо із відкриттям спадщини після смерті спадкодавця, а «вплітається» у структуру спадкового правовідношення, ускладнену іншими юридичними фактами – смерть спадкоємця, відмова його від прийняття спадщини на користь іншого спадкоємця тощо. Конструкції похідного спадкування, зокрема спадкування за правом представлення (спадкове заміщення), спадкова трансмісія, адресна відмова від прийняття спадщини розміщені законодавцем в різних нормах Книги 6 ЦК України, але підпорядковуються єдиним правилам, що визначають їх закономірності. Навіть тоді, коли про це прямо не зазначено у відповідних нормах Книги 6 ЦК України. Тому перехід права на обов'язкову частку у спадщині не відбувається з використанням конструкцій «похідного» спадкування. Як наслідок, право на обов'язкову частку не може переходити до інших осіб, навіть якщо вони є спадкоємцями за законом чи за заповітом. Відповідно, право на обов'язкову частку не може переходити ні в порядку спадкової трансмісії (частина перша статті 1276 ЦК України), ні за правом представлення, ні в порядку адресної відмови від прийняття спадщини (стаття 1274 ЦК України) або в інший спосіб «передання» спадкових прав.

У справі, яка переглядається Верховним Судом, суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, дійшов висновку про відмову у задоволенні позову, позаяк право на обов'язкову частку у спадщині має особистий характер і не може перейти до іншої особи в порядку спадкування.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/131357635

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду, 02.07.2025, справа №484/3855/23 (провадження №61-9491св24)

ВС виснував, що під час визначення розміру обов'язкової частки у спадщині враховуються лише спадкоємці, які є живими на час відкриття спадщини. Якщо один зі спадкоємців першої черги помер до відкриття спадщини, він не враховується у разі визначення розміру обов'язкової частки. Розмір обов'язкової частки становить половину частки, яка належала б непрацездатному спадкоємцю під час спадкування за законом з урахуванням лише живих на момент відкриття спадщини спадкоємців першої черги.

Згідно зі статтями 1216, 1218 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

Спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини (частина перша статті 1222 ЦК України).

У статті 1261 ЦК України передбачено, що у першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, той з подружжя, який його пережив, та батьки.

Частки у спадщині кожного зі спадкоємців за законом є рівними (частина перша статті 1267 ЦК України).

Відповідно до статті 1268 ЦК України спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її. Не допускається прийняття спадщини з умовою чи із застереженням. Спадкоємець, який постійно проживав разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого у статті 1270 цього Кодексу, він не заявив про відмову від неї. Малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину, крім випадків, встановлених у частинах другій – четвертій статті 1273 цього Кодексу. Незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини.

Згідно з частиною першою статті 1269 ЦК України спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно зі спадкодавцем, має подати нотаріусу або в сільських населених пунктах уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування заяву про прийняття спадщини.

Спадкоємець, який прийняв спадщину, у складі якої є майно та/або майнові права, які обтяжені, та/або нерухоме майно та інше майно, щодо якого здійснюється державна реєстрація, зобов'язаний звернутися до нотаріуса або в сільських населених пунктах до уповноваженої на це посадової особи відповідного органу місцевого самоврядування за видачею йому свідоцтва про право на спадщину на таке майно. Якщо спадщину прийняло кілька спадкоємців, свідоцтво про право на спадщину видається на ім'я кожного з них, із зазначенням імені та частки у спадщині інших спадкоємців (стаття 1297 ЦК України).

У статті 69 Закону України «Про нотаріат» передбачено, що нотаріус або в сільських населених пунктах – посадова особа відповідного органу місцевого самоврядування, уповноважена на вчинення нотаріальних дій, видаючи свідоцтво про право на спадщину за заповітом, перевіряє факт смерті спадкодавця, наявність заповіту, час і місце відкриття спадщини, склад спадкового майна. Нотаріус або посадова особа відповідного органу місцевого самоврядування, уповноважена на вчинення нотаріальних дій, також перевіряє коло осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині.

Коло спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, визначається на день відкриття спадщини.

Спадкове право

У підпункті 5.10 пункту 5 глави 10 розділу II Порядку зазначено, що під час визначення розміру обов'язкової частки нотаріусу слід враховувати, що частиною першою статті 1241 ЦК України встановлено, що обов'язкова частка у спадщині визначається незалежно від змісту заповіту у розмірі половини частки, яка належала б кожному зі спадкоємців у разі спадкування за законом. Визначаючи розмір обов'язкової частки у спадщині, нотаріус враховує всіх спадкоємців за законом, які могли б бути закликані до спадкування, якби порядок спадкування не було змінено заповідачем. Нотаріус пропонує як спадкоємцю за заповітом, так і спадкоємцю, що має право на обов'язкову частку у спадщині, вказати у своїх заявах про прийняття спадщини всіх спадкоємців за законом.

Оскільки дружина спадкодавця ОСОБА_4 померла ІНФОРМАЦІЯ_2, тобто до відкриття спадщини після смерті ОСОБА_3, вона не є спадкоємцем після його смерті, тому суди попередніх інстанцій зробили правильний висновок про те, що в спірних правовідносинах необхідно враховувати двох спадкоємців після смерті ОСОБА_3, а саме його сина – ОСОБА_1 та дочку – ОСОБА_2.

Отже, у зв'язку з наявністю двох спадкоємців першої черги та положень статті 1241 ЦК України, згідно з якими обов'язкова частка у спадщині визначається незалежно від змісту заповіту у розмірі половини частки, яка належала б кожному зі спадкоємців у разі спадкування за законом, то розмір обов'язкової частки ОСОБА_1 становить 1/4 частини спадкового майна, а ОСОБА_2 має право на спадкування за заповітом 3/4 частки квартири.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/128595334

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду, 30.07.2025, справа №336/13057/23 (провадження №61-4001св25)

ВС виснував, що у разі смерті набувача за договором довічного утримання раніше за відчужувача виникає правонаступництво щодо майна й обов'язків за договором. Якщо спадкоємець прийняв спадщину після смерті набувача, подавши відповідну заяву, до нього переходять права на майно та обов'язки за договором довічного утримання.

Договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (частина перша статті 626 ЦК України).

За договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно (стаття 744 ЦК України).

Договір довічного утримання (догляду) може бути розірваний за рішенням суду на вимогу відчужувача або третьої особи, на користь якої він був укладений, у разі невиконання або неналежного виконання набувачем своїх обов'язків, незалежно від його вини (пункт 1 частини першої статті 755 ЦК України).

Водночас відповідно до частини другої статті 755 ЦК України договір довічного утримання припиняється зі смертю відчужувача.

Відповідно до статті 757 ЦК України обов'язки набувача за договором довічного утримання (догляду) переходять до тих спадкоємців, до яких перейшло право власності на майно, що було передане відчужувачем.

Якщо спадкоємець за заповітом відмовився від прийняття майна, що було передане відчужувачем, право власності на це майно може перейти до спадкоємця за законом.

Якщо у набувача немає спадкоємців або вони відмовилися від прийняття майна, переданого відчужувачем, відчужувач набуває право власності на це майно. У цьому разі договір довічного утримання (догляду) припиняється.

У статтях 1216, 1218, 1220 ЦК України визначено, що спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. Спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою.

Відповідно до п. 7.8 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого від 22 лютого 2012 року, у разі смерті фізичної особи – набувача за договором довічного утримання (догляду) за відсутності у неї спадкоємців або за відмови їх від договору довічного утримання (догляду) нотаріус за письмовою заявою відчужувача припиняє дію цього договору, про що на всіх його примірниках робить відповідний напис із посиланням на статтю 757 ЦК України. Факт смерті набувача підтверджується свідоцтвом державного органу реєстрації актів цивільного стану про смерть.

ОСОБА_1 у встановленому у законі порядку звернулася із заявою до П'ятої запорізької державної нотаріальної контори про прийняття спадщини після смерті набувача ОСОБА_3, яка померла раніше відчужувача – ОСОБА_4, тобто свідомо прийняла рішення про прийняття усіх прав та обов'язків, які належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок її смерті.

Тобто до позивачки, крім обов'язків за договором довічного утримання, перейшло право на спадкове майно, яке залишилося після смерті її матері, з часу відкриття спадщини.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/129213112

Спадкове право

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 20.08.2025, справа №752/16706/20 (провадження №61-5574св24)

ВС вказав, що факт неотримання позивачем свідоцтва про право на спадщину та невизначення законодавцем строку, протягом якого спадкоємець має оформити свої спадкові права, не може підтверджувати, що у такого спадкоємця не виникло право на позов.

Згідно зі статтею 257 ЦК України загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки.

Перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила (частина перша статті 261 ЦК України). Отже, за змістом цієї норми початок перебігу позовної давності збігається з моментом виникнення в зацікавленої сторони права на позов, тобто можливості реалізувати своє право в примусовому порядку через суд.

Відповідно до частин третьої, четвертої статті 267 ЦК України позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі, зробленою до винесення ним рішення. Сплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови в позові.

Для обчислення позовної давності застосовуються загальні положення про обчислення строків, визначені у статтях 252–255 ЦК України.

Порівняльний аналіз термінів «довідався» та «міг довідатися», що містяться в статті 261 ЦК України, дає підстави для висновку про презумпцію можливості та обов'язку особи знати про стан своїх майнових прав, а тому доведення факту, через який позивач не знав про порушення свого цивільного права і саме з цієї причини не звернувся за його захистом до суду, недостатньо.

Позивач повинен також довести той факт, що він не міг дізнатися про порушення свого цивільного права, що також випливає із загального правила, встановленого у статті 81 ЦПК України, про обов'язковість доведення стороною спору тих обставин, на які вона посилається як на підставу своїх вимог та заперечень. Відповідач, навпаки, має довести, що інформацію про порушення можна було отримати раніше.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/129719532

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 26.08.2025, справа №496/4088/21 (провадження №61-11866св24)

ВС виснував, що проявом доктрини venire contra factum proprium (заборони суперечливої поведінки) є те, що якщо особа, яка має суб'єктивне право (наприклад, право власності, право на частку в спільній власності), добровільно висловила безпосередньо або своєю поведінкою дала зрозуміти, що відмовляється від належного їй майнового права, то така особа пов'язана своїм рішенням і не вправі його змінити згодом.

Відповідно до змісту статей 1216, 1217 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Спадкування здійснюється за заповітом або за законом.

Спадкоємець за заповітом або за законом може відмовитися від прийняття спадщини протягом строку, встановленого у статті1270 цього Кодексу. Заява про відмову від прийняття спадщини подається нотаріусу або в сільських населених пунктах уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини. Відмова від прийняття спадщини є безумовною і беззастережною. Відмова від прийняття спадщини може бути відкликана протягом строку, встановленого для її прийняття (частини перша, п'ята, шоста статті 12673 ЦК України).

Згідно з частиною п'ятою статті 1274 ЦК України відмова від прийняття спадщини може бути визнана судом недійсною з підстав, встановлених у статтях 225, –229 231 і 233 цього Кодексу.

Нікчемний правочин є недійсним тільки у випадках, передбачених у законі. Відповідно до частини другої статті 215 ЦК України правочин є нікчемним, якщо його недійсність встановлено у законі. У цьому разі визнання такого правочину недійсним судом не вимагається, тому сторони не вправі вимагати одна від одної його виконання.

Правочин є нікчемним з моменту його вчинення незалежно від пред'явлення позову про визнання його недійсним і бажання сторін. Бажання сторін про визнання його дійсним до уваги не беруться, оскільки такий правочин суперечить нормам закону. Суд допускає визнання такого правочину дійсним лише у випадках, визначених у законі. Наприклад, за недотримання нотаріальної форми договору за умови його повного або часткового виконання, якщо одна зі сторін ухилилася від його нотаріального посвідчення, суд може визнати такий договір дійсним (частина друга статті 220 ЦК України).

Нікчемний правочин не породжує правових наслідків, притаманних правочинам цього виду, а породжує лише правові наслідки, пов'язані з його недійсністю. Відповідно до статті 216 ЦК України такими наслідками є поновлення сторін у їх початковому становищі (двостороння реституція) та відшкодування збитків або моральної шкоди, завданих другій стороні або третій особі внаслідок його вчинення.

Отже, ОСОБА_1 відмовився від своєї частки у спадщині після смерті батька на користь своєї матері – відповідачки ОСОБА_2 на підставі нотаріально посвідченої заяви, будучи дієздатним, будь-яких підстав для висновку, що такий правочин, є нікчемним, у розумінні частини другої статті 215 ЦК України, немає.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/129892710

Спадкове право

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду, 17.09.2025, справа №758/2359/18 (провадження №61-9881св25)

У разі розірвання шлюбу судом шлюб припиняється в день набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу, незалежно від реєстрації розірвання шлюбу в органах РАЦС. Особа, шлюб з якою було розірвано за рішенням суду, що набрало законної сили до моменту відкриття спадщини, не входить до кола спадкоємців першої черги за законом, як той із подружжя, хто пережив спадкодавця, оскільки на момент відкриття спадщини не перебувала в шлюбі зі спадкодавцем.

Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану (частина перша статті 21 СК України).

Відповідно до статті 1216 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

У статті 1217 ЦК України передбачено, що спадкування здійснюється за заповітом або за законом.

До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті (стаття 1218 ЦК України).

Відповідно до частини першої статті 1220 ЦК України спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою.

У частині першій статті 1261 ЦК України визначено, що у першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, той з подружжя, який його пережив, та батьки.

Відповідно до положень частин першої, другої статті 1296 ЦК України спадкоємець, який прийняв спадщину, може одержати свідоцтво про право на спадщину. Якщо спадщину прийняло кілька спадкоємців, свідоцтво про право на спадщину видається кожному з них із визначенням імені та часток у спадщині інших спадкоємців.

Згідно зі статтею 1301 ЦК України свідоцтво про право на спадщину визнається недійсним за рішенням суду, якщо буде встановлено, що особа, якій воно видане, не мала права на спадкування, а також в інших випадках, встановлених у законі.

Відповідно до статті 114 СК України (тут і далі – у редакції, чинній на час ухвалення рішення про розірвання шлюбу) у разі розірвання шлюбу державним органом реєстрації актів цивільного стану шлюб припиняється у день реєстрації розірвання шлюбу. У разі розірвання шлюбу судом шлюб припиняється у день набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу.

У статті 115 СК України зазначено, що розірвання шлюбу, здійснене за рішенням суду, має бути зареєстроване в державному органі реєстрації актів цивільного стану за заявою колишньої дружини або чоловіка. Розірвання шлюбу засвідчується свідоцтвом про розірвання шлюбу (1367-2002-п), зразок якого затверджує Кабінет Міністрів України.

01 липня 2010 року прийнято Закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» (набув чинності 27 липня 2010 року).

Відповідно до частини другої розділу IV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» розірвання шлюбу, здійснене судом до набрання чинності цим Законом, підлягає державній реєстрації в органі державної реєстрації актів цивільного стану.

У Законі України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» внесено зміни, зокрема, до СК України.

Статтю 115 СК України викладено в такій редакції:

«1. Розірвання шлюбу, здійснене в порядку, передбаченому статтями 106 і 107 цього Кодексу, повинно бути зареєстроване в органі державної реєстрації актів цивільного стану.

2. Рішення суду про розірвання шлюбу після набрання ним законної сили надсилається судом до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення для внесення відомостей до Державного реєстру актів цивільного стану громадян та проставлення відмітки в актовому записі про шлюб.

3. Розірвання шлюбу, здійснене органами державної реєстрації актів цивільного стану, засвідчується Свідоцтвом про розірвання шлюбу, зразок якого затверджує Кабінет Міністрів України.

Документом, що засвідчує факт розірвання шлюбу судом, є рішення суду про розірвання шлюбу, яке набрало законної сили.».

Норма частини другої статті 114 СК України в редакції, чинній на час розірвання шлюбу і на час видачі ОСОБА_4 оспорюваних свідоцтв, не змінювалася та чітко передбачала, що шлюб припиняється у день набрання чинності судовим рішенням про розірвання шлюбу.

Відповідно до частини першої статті 223 Цивільного процесуального кодексу України (у редакції, чинній на час ухвалення рішення про розірвання шлюбу) рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання заяви про апеляційне оскарження, якщо заяву про апеляційне оскарження не було подано. Якщо було подано заяву про апеляційне оскарження, але апеляційна скарга не була подана у строк, встановлений у статті 294 цього Кодексу, рішення суду набирає законної сили після закінчення цього строку. У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після розгляду справи апеляційним судом.

Відповідно до частини першої статті 233 Цивільного процесуального кодексу України (у редакції, чинній на час ухвалення рішення про розірвання шлюбу) заочне рішення набирає законної сили відповідно до загального порядку, встановленого у цьому Кодексі.

Враховуючи зазначене, колегія суддів виснує, що:

з огляду на системне тлумачення положень Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» СК України законодавець розрізнив поняття «припинення шлюбу з набранням чинності рішенням суду про його розірвання» та «реєстрація припинення шлюбу»;

припинення шлюбу існує як факт, що відбувся, натомість реєстрація цього факту є лише підтвердженням / фіксацією його у державних органах реєстрації;

суд першої інстанції не врахував, що хоча розірвання шлюбу між ОСОБА_4 та ОСОБА_5, здійснене на підставі заочного рішення Подільського районного суду міста Києва від 05 травня 2008 року у справі №2-1855/08, яке набрало законної сили, потребувало подальшої реєстрації у державному органі реєстрації актів цивільного стану, але моментом припинення шлюбу є день набрання чинності рішенням суду про його розірвання (частина друга статті114 СК України);

з урахуванням наведеного місцевий суд помилково вважав, що ОСОБА_4, шлюб між якою з ОСОБА_5 припинився з набранням законної сили рішенням про розірвання шлюбу від 05 травня 2008 року, увійшла до кола спадкоємців колишнього чоловіка ОСОБА_5, який помер ІНФОРМАЦІЯ_1.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/130598020

Спадкове право

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 15.10.2025, справа №201/1512/22 (провадження №61-13936св24)

ВС вказав, що член житлово-будівельного кооперативу, який повністю вніс свій пайовий внесок за квартиру до 2013 року, набуває права власності на це майно незалежно від державної реєстрації такого права. У разі відсутності спадкоємців за законом та заповітом така квартира може бути визнана відумерлою спадщиною.

Відповідно до статей 1220 1221 ЦК України спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою (частина третя статті 46 цього Кодексу).

Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна – місцезнаходження основної частини рухомого майна.

Згідно зі статтею 1223 ЦК України право на спадкування мають особи, визначені у заповіті. У разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини право на спадкування за законом одержують особи, визначені у статтях 1261 – 1265 цього Кодексу (спадкоємці за законом). Право на спадкування виникає у день відкриття спадщини.

Відповідно до статей 1268 - 1269 ЦК України спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її. Не допускається прийняття спадщини з умовою чи із застереженням. Спадкоємець, який постійно проживав разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого у статті 1270 цього Кодексу, він не заявив про відмову від неї. Спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно зі спадкодавцем, має подати нотаріусу або в сільських населених пунктах уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування заяву про прийняття спадщини. Прийнята спадщина визнається власністю спадкоємця з часу відкриття спадщини.

У статті 1277 ЦК України передбачено, що у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття орган місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини, а якщо до складу спадщини входить нерухоме майно – за його місцезнаходженням, зобов'язаний подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою. Заява про визнання спадщини відумерлою подається після спливу одного року з часу відкриття спадщини. Спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини, а нерухоме майно – за його місцезнаходженням. Спадщина, не прийнята спадкоємцями, охороняється до визнання її відумерлою відповідно до статті 1283 цього Кодексу.

Згідно з частиною першою статті 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини.

Спадкове право

Установивши, що дотепер часу спадщина, яка відкрилася після смерті ОСОБА_1 і складається з квартири АДРЕСА_4, ніким не прийнята, із заявами про прийняття спадщини після смерті спадкодавця зверталася ОСОБА_2, однак постановою нотаріуса від 05 березня 2018 року їй відмовлено через те, що будь-яких документів, які б підтверджували факт її спільного проживання зі спадкодавцем не надано, як і не надано документів, що підтверджували б фактичне прийняття спадщини відповідно до статті 1269 ЦК України, а також правовстановлювальних документів на зазначену квартиру, рішенням Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 29 листопада 2021 року, яке набрало законної сили, відмовлено ОСОБА_2 про встановлення факту проживання однією сім'єю разом з ОСОБА_1, відомостей про наявність спадкоємців, а також про наявність заповіту немає, суд першої інстанції дійшов правильного висновку про наявність підстав для задоволення заяви.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/131067403

Спадкове право

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду, 03.12.2025, справа №761/39934/24 (провадження №61-11310св25)

У законі відсутній такий спосіб захисту цивільних прав, як визнання особи такою, що не прийняла спадщину. Натомість у законі передбачено підстави для усунення особи від права на спадкування та/або оскарження дій, рішень нотаріуса, у тому числі під час прийняття заяви про прийняття спадщини та видачі відповідного свідоцтва про право власності.

Спадкування здійснюється за заповітом або за законом (стаття 1217 ЦК України).

Відповідно до статті 1218 ЦК України до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

Згідно з частинами першою, другою статті 1220 ЦК України спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою (частина третя статті 46 цього Кодексу).

За правилами частини першої статті 1268 ЦК України спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її.

Відповідно до частини першої статті 1269, частини першої статті 1270 ЦК України спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно зі спадкодавцем, має подати нотаріусу або в сільських населених пунктах – уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування заяву про прийняття спадщини. Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини.

Якщо спадкоємець протягом строку, встановленого у статті 1270 цього Кодексу, не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її (частина перша статті 1272 ЦК України).

Відповідно до статті 1301 ЦК України свідоцтво про право на спадщину визнається недійсним за рішенням суду, якщо буде встановлено, що особа, якій воно видане, не мала права на спадкування, а також в інших випадках, встановлених у законі.

28 лютого 2022 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову №164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», яку постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2022року №209 доповнено пунктом 3, яким встановлено, що на час дії воєнного стану перебіг строку для прийняття спадщини зупиняється.

Постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 року №719 редакцію пункту 3 постанови №164 від 28 лютого 2022 року змінено та викладено в такій редакції: «Перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на чотири місяці. Свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення строку для прийняття спадщини».

На підставі постанови Кабінету Міністрів України №469 від 09 травня 2023 року пункт 3 виключено з постанови №164 від 28 лютого 2022 року.

Верховний Суд, зокрема, у постанові від 25 січня 2023 року №676/47/21 дійшов висновку, що пункт 3 постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року №164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» суперечить статтям 1270, 1272 ЦК України, а тому не підлягає застосуванню.

Спадкове право

Водночас Законом України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» №3450-IX від 08 листопада 2023 року розділ «Прикінцеві та перехідні положення» ЦК України доповнено, зокрема, пунктом 20, згідно з яким у період дії воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року №64/2022, №64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року №2102-IX, та протягом двох років з дня його припинення або скасування у випадку, якщо смерть фізичної особи зареєстрована пізніше ніж через один місяць з дня смерті такої особи або дня, з якого її оголошено померлою, строки, встановлені у статтях 1269, 1270, 1271, 1272, 1273, 1276, 1277, 1283, 1298 ЦК України, обчислюються з дня державної реєстрації смерті особи. При цьому часом відкриття спадщини вважається день смерті спадкодавця або день, з якого спадкодавця оголошено померлим, незалежно від часу державної реєстрації смерті.

Положення абзацу першого цього пункту застосовуються також до спадщини, яка відкрилася після введення воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року №64/2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року №2102-IX, до набрання чинності Законом України №3450-IX від 08 листопада 2023 року, а також до спадщини, яка відкрилася до введення воєнного стану, строк для прийняття якої не сплив до його введення, за умови, що свідоцтво про право на спадщину не було видано жодному зі спадкоємців.

Суди попередніх інстанцій, встановивши, що фактично ідентифікуючі відомості про особу померлого були зареєстровані 12 серпня 2022 року, шляхом внесення відповідних змін до раніше складеного актового запису про смерть невідомої особи, правильно відхилили доводи ОСОБА_1 про те, що відповідач, подавши 17 січня 2023 року нотаріусу заяву про прийняття спадщини після смерті сина, пропустив строк для прийняття спадщини.

Колегія суддів погоджується із цим висновком, оскільки відомості про смерть ОСОБА_5 зареєстровані лише 12 серпня 2022 року, а до цього інформація у державному реєстрі свідчила про смерть невідомої особи. Тому у відповідача не було правових підстав для звернення до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини після смерті сина.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/132431224

Спадкове право

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 29.12.2025, справа №759/6003/23 (провадження №61-11959св24)

ВС вказав, що факт усвідомлення позивачем його права на спадкування разом із вказаними ним причинами пропуску строку для прийняття спадщини, за умови невжиття ним активних дій щодо прийняття спадщини протягом передбаченого у ЦК України строку, не свідчить про виникнення в нього об'єктивних обставин, які унеможливили або істотно ускладнили своєчасне звернення до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини у відведений у ЦК України строк.

Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини (частина перша статті 1270 ЦК України).

Відповідно до частини першої статті 1269 ЦК спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно зі спадкодавцем, має подати нотаріусу або в сільських населених пунктах уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування заяву про прийняття спадщини.

За позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини

з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини (частина третя статті 1272 ЦК).

Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини (частина перша статті 1270 ЦК України).

Відповідно до частини першої статті 1269 ЦК спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно зі спадкодавцем, має подати нотаріусу або в сільських населених пунктах уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування заяву про прийняття спадщини.

За позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини (частина третя статті 1272 ЦК).

Надані позивачем докази щодо неможливості подання заяви про прийняття спадщини у зв'язку з його хворобою є недостатніми доказами, оскільки охоплюють не весь період строку, відведеного на прийняття спадщини, та не свідчать про наявність об'єктивних та непереборних перешкод для прийняття ним спадщини.

Суди врахували, що законодавство України передбачає альтернативні варіанти процедури прийняття спадщини, що спрощує процес реалізації прав спадкоємців.

Позивач не був позбавлений можливості звернутися з відповідною заявою про прийняття спадщини до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини через засоби електронного або ж поштового зв'язку в установлені у законі строки. Доказів, які б свідчили про наявність перешкод для подання такої заяви, позивач не надав.

Крім того, суди правильно врахували, що пропуск для подання заяви про прийняття спадщини є значним і тривалим, позаяк після закінчення визначеного у законі шестимісячного строку (03 січня 2022 року) сплинув один рік та два місяці (позивач звернувся із заявою 01 березня 2023 року).

За встановленими обставинами цієї справи причини пропуску строку для прийняття спадщини, наведені позивачем, є неповажними. А безпідставне визначення додаткового строку для прийняття спадщини є порушенням правової визначеності як елемента верховенства права та є незаконним втручанням у права відповідача як спадкоємця, який прийняв спадщину.

Хворобливий стан позивача дійсно вимагає додаткових сил і часу для лікування та може вносити певні корективи у можливість розпоряджатися своїм часом. Проте ці обставини, зважаючи на тривалість лікування, яке тривало незначний час, та відсутність доказів, які б вказували на те, що стан здоров'я позивача настільки важкий, що перешкоджав йому у своєчасній реалізації своїх спадкових прав, не можуть бути визнані судом такими, що створювали непереборні, істотні труднощі для позивача для вчасного подання заяви про прийняття спадщини, отже, не може бути визнаний поважною причиною.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/133010308

Житлове право

Постанова Великої Палати Верховного Суду, 10.12.2025, справа №466/2128/23 (провадження №14-96цс25)

ВС виснував, що під час вирішення спорів за вимогою одного зі співвласників про припинення його права на частку у спільному майні, яким є житло, шляхом отримання від інших співвласників грошової компенсації вартості його частки, виділ якої є неможливим, підлягає врахуванню майновий стан відповідача (відповідачів), а саме можливість сплатити компенсації вартості частки, право позивача на яку припиняється та передається відповідачу (відповідачам), та чи не призведе виконання відповідного рішення про стягнення компенсації до звернення стягнення на ту частку, право на яку передано іншим співвласникам відповідним судовим рішенням.

Власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону. Здійснюючи свої права та виконуючи обов'язки, власник зобов'язаний додержуватися моральних засад суспільства (частини перша, друга статті 319 ЦК України).

Право власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні (частина перша статті 321 ЦК України).

Власність двох чи більше осіб із визначенням часток кожного з них у праві власності є спільною частковою власністю (частина перша статті 356 ЦК України).

Право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою. Співвласники можуть домовитися про порядок володіння та користування майном, що є їхньою спільною частковою власністю. Кожен зі співвласників має право на надання йому у володіння та користування тієї частини спільного майна в натурі, яка відповідає його частці у праві спільної часткової власності. У разі неможливості цього він має право вимагати від інших співвласників, які володіють і користуються спільним майном, відповідної матеріальної компенсації (частини перша – третя статті 358 ЦК України).

Подільною є річ, яку можна поділити без втрати її цільового призначення. Неподільною є річ, яку не можна поділити без втрати її цільового призначення (стаття 183 ЦК Виділ частки із майна, що є у спільній сумісній власності, здійснюється у порядку, встановленому у статті 364 цього Кодексу(частина третя статті 370 ЦК України).

Згідно зі статтею 365 ЦК України право особи на частку у спільному майні може бути припинене за рішенням суду на підставі позову інших співвласників, якщо: 1) частка є незначною і не може бути виділена в натурі; 2) річ є неподільною; 3) спільне володіння і користування майном є неможливим; 4) таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї. Суд постановляє рішення про припинення права особи на частку у спільному майні за умови попереднього внесення позивачем вартості цієї частки на депозитний рахунок суду.

Згідно зі статтею 364 ЦК України, яка має назву «Виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності», право на отримання одним зі співвласників грошової або іншої матеріальної компенсації вартості його частки від інших співвласників визначено саме за умови неможливості виділу її в натурі.

Отже, приписи статті 364 ЦК України, хоч і визначають можливість отримання одним зі співвласників такої компенсації, проте не встановлюють умов чи обставин, за яких стягнення такої компенсації можливе в судовому порядку за умови відсутності згоди інших співвласників.

Житлове право

Кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду (стаття 47 Конституції України).України).

Згідно зі статтею 8 Конвенції кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатися у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Втрата житла є найбільш крайньою формою втручання у право на повагу до житла (рішення ЄСПЛ від 13 травня 2008 року у справі «МакКенн проти Сполученого Королівства» (McCann v. the United Kingdom), заява №19009/04, пункт 50).

У цій справі виконання рішення про стягнення з відповідачів компенсації у розмірі 1 321 605 грн за браком у них реальної платоспроможності неминуче призведе до примусової реалізації всієї квартири з прилюдних торгів у виконавчому провадженні. Отож, єдине житло відповідачів буде відчужене з метою задоволення вимог позивачки, яка на момент набуття 3/5 частки квартири знала про її неподільність та про те, що інші співвласники постійно проживають у ній.

Велика Палата Верховного Суду зазначає, що легітимна мета захисту майнових інтересів позивачки як співвласника більшості (реалізація права на компенсацію замість неможливого виділу в натурі) не може виправдовувати настільки крайнього втручання у право відповідачів на житло, як повна втрата єдиного місця проживання. Такий захід не є пропорційним, оскільки позивачка має альтернативні способи розпорядження своєю часткою (зокрема, продаж з дотриманням переважного права інших співвласників відповідно до статті 362 ЦК України), тоді як відповідачі не мають реальної можливості зберегти своє єдине житло під час примусового виконання рішення.

Ненаведення у судовому рішенні оцінки реальної платоспроможності відповідачів, наявності в них іншого житла та наслідків примусового виконання у вигляді втрати єдиного житла свідчить про порушення процесуальних гарантій, потрібних для дотримання принципу пропорційності, сформульованого ЄСПЛ. Отже, застосування частини другої статті 364 ЦК України у спосіб, що призводить до автоматичного задоволення вимог позивача незалежно від наслідків для відповідачів, суперечить як національним засадам добросовісності, розумності та справедливості (пункт 6 частини першої статті 3 ЦК України), так і конвенційним стандартам захисту права на житло.

Вирішуючи спори у справах про припинення права на частку в об'єктах нерухомості, особливо у тих, які є єдиним житлом, мають враховуватися особливості такого об'єкта, оцінюватися баланс інтересів сторін спору з урахуванням платоспроможності особи, на яку покладається обов'язок сплатити компенсацію за частку іншого співвласника, та критерії втручання у право особи на житло відповідно до приписів статті 8 Конвенції.

Примусове стягнення компенсації у розмірі, що перевищує фінансові можливості відповідача (відповідачів) та неминуче призведе до втрати його (їх) єдиного житла, порушує принцип пропорційності та покладає на відповідача (відповідачів) індивідуальний і надмірний тягар.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/132746737

Житлове право

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду, 16.07.2025, справа №643/13004/23 (провадження №61-13512св24

Давність володіння є добросовісною, якщо особа при заволодінні майном не знала і не повинна була знати про відсутність у неї підстав для набуття права власності.

Відповідно до статті 328 ЦК України право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема із правочинів. Право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не випливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлено судом.

Згідно з положеннями частин першої та четвертої статті 344 ЦК України особа, яка добросовісно заволоділа чужим майном і продовжує відкрито, безперервно володіти нерухомим майном протягом десяти років або рухомим майном – протягом п'яти років, набуває право власності на це майно (набувальна давність), якщо інше не встановлено у цьому Кодексі. Право власності за набувальною давністю на нерухоме майно, транспортні засоби, цінні папери набувається за рішенням суду.

Якщо володілець знає або повинен знати про неправомірність заволодіння чужим майном (у тому числі і про підстави для визнання договору про його відчуження недійсним), то, незважаючи на будь-який строк безперервного володіння чужим майном, він не може його задавнити, оскільки відсутня безумовна умова набуття права власності – добросовісність заволодіння майном.

За набувальною давністю може бути набуто право власності на нерухоме майно, яке не має власника, або власник якого невідомий, або власник відмовився від права власності на належне йому нерухоме майно та майно, що придбане добросовісним набувачем і у витребуванні якого його власнику було відмовлено.

Позов про право власності за давністю володіння не може заявляти особа, яка володіє майном за волею власника і завжди знала, хто є власником.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/128993211

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 17.09.2025, справа №501/2332/21 (провадження №61-823св25)

За відсутності укладеного договору найму житла між власником та користувачем немає правових підстав для стягнення плати за користування житлом на підставі договірних правовідносин. У разі відмови користувача від укладання договору найму власник має право вимагати стягнення коштів за безпідставне збереження майна на підставі ст. 1212 ЦК України, але такі вимоги мають бути окремо заявлені в позові.

Відповідно до статті 150 ЖК України громадяни, які мають у приватній власності будинок (частину будинку), квартиру, користуються ним (нею) для особистого проживання і проживання членів їх сімей і мають право розпоряджатися цією власністю на свій розсуд: продавати, дарувати, заповідати, здавати в оренду, обмінювати, закладати, укладати інші не заборонені законом угоди.

До членів сім'ї власника будинку (квартири) належать особи, зазначені в частині другій статті 64 цього Кодексу. Припинення сімейних відносин із власником будинку (квартири) не позбавляє їх права користування займаним приміщенням. У разі відсутності угоди між власником будинку (квартири) і колишнім членом його сім'ї про безоплатне користування жилим приміщенням до цих відносин застосовуються правила, встановлені у статті 162 цього Кодексу (частина четверта статті 156 ЖК України).

У частині першій статті 8 ЦК України встановлено, якщо цивільні відносини не врегульовані у цьому Кодексі, інших актах цивільного законодавства або договорі, вони регулюються тими правовими нормами цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини (аналогія закону).

За таких обставин, оскільки відповідачі не є членами / колишніми членами сім'ї позивача, ураховуючи, що спірні правовідносини достатньою мірою не врегульовано у ЖК України, ЦК України, інших актах цивільного законодавства або договорі, беручи до уваги відсутність угоди між ОСОБА_1 як власником квартири та відповідачами про безоплатне користування жилим приміщенням, колегія суддів Верховного Суду вважає, що у цьому випадку такі правовідносини за аналогією закону регулюються частиною четвертою статті 156 ЖК України щодо відсилання до статті 162 ЖК України, у частині першій якої вказано, що плата за користування жилим приміщенням в будинку (квартирі), що належить громадянинові на праві приватної власності, встановлюється угодою сторін.

Разом з тим у частинах першій, третій статті 626 ЦК України встановлено, що договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Договір є двостороннім, якщо правами та обов'язками наділені обидві сторони договору.

Відповідно до частини першої статті 628 ЦК України зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства.

У статті 638 ЦК України передбачено, що договір є укладеним, якщо сторони досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені у законі як істотні або є необхідними для договорів цього виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди. Договір укладається шляхом пропозиції однієї сторони укласти договір (оферти) і прийняття пропозиції (акцепту) другою стороною.

Житлове право

У статті 810 ЦК України передбачено, що за договором найму (оренди) житла одна сторона – власник житла (наймодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (наймачеві) житло для проживання у ньому на певний строк за плату.

У частинах першій, третій статті 815 ЦК України передбачено, що наймач зобов'язаний використовувати житло лише для проживання у ньому, забезпечувати збереження житла та підтримувати його в належному стані. Наймач зобов'язаний своєчасно вносити плату за найм житла. Наймач зобов'язаний самостійно вносити плату за комунальні послуги, якщо інше не встановлено у договорі найму.

Ураховуючи те, що договір найму (оренди) житла між ОСОБА_2 та ОСОБА_1 не був укладеним у встановленому у чинному законодавстві України порядку, правові підстави для стягнення плати за користування житлом на підставі договірних правовідносин відсутні.

Разом з тим у зв'язку з відмовою відповідачки від укладання договору найму (оренди) житла права позивача на отримання коштів за користування квартирою є порушеними і у нього, як у власника спірного нерухомого майна, виникає право вимагати стягнення коштів, обов'язок сплати яких був встановлений у законі, зокрема у статті 162 ЖК України.

Крім того, на обов'язок особи, яка користується чужим майном, вносити плату за користування цим майном, вказують положення частини третьої статті 403 ЦПК України.

Відповідно до частини першої статті 1212 ЦК України особа, яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави (безпідставно набуте майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно.

За таких обставин, у зв'язку з тим, що відповідачка не вносила позивачу орендну плату за користування спірною квартирою, в останнього виникає право вимагати стягнення таких коштів на підставі статті 1212 ЦК України.

Саме такий спосіб захисту, на думку колегії суддів Верховного Суд, у цьому конкретному випадку буде ефективним та призведе до поновлення порушеного права позивача.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/130343807

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду, 22 грудня 2025 року, справа №569/16033/24 (провадження №61-7561св25)

ВС виснував, що тривалий час проживання особи в житлі незалежно від його правового режиму є достатньою підставою для того, щоб вважати відповідне житло належним такій особі в розумінні статті 8 Конвенції, а тому наступне виселення її з відповідного житла є невиправданим втручанням у приватну сферу особи, порушенням прав на повагу до житла.

У Конституції України передбачено як захист права власності, так і захист права на житло.

У статті 41 Конституції України установлено, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному у законі. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

За положеннями статті 47 Конституції України кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду.

Відповідно до частин першої, другої статті 319 ЦК України власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону. Здійснюючи свої права та виконуючи обов'язки, власник зобов'язаний додержуватися моральних засад суспільства.

У статті 391 ЦК України передбачено, що власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження своїм майном.

Згідно із частиною четвертою статті 9 ЖК України ніхто не може бути виселений із займаного жилого приміщення або обмежений у праві користування жилим приміщенням інакше як з підстав і в порядку, передбачених у законі.

Відповідно до частини першої статті 109 ЖК України виселення із займаного жилого приміщення допускається з підстав, установлених у законі.

Відповідно до частини першої статті 116 ЖК України, якщо наймач, члени його сім'ї або інші особи, які проживають разом з ним, систематично руйнують чи псують жиле приміщення, або використовують його не за призначенням, або систематичним порушенням правил співжиття роблять неможливим для інших проживання із ними в одній квартирі чи в одному будинку, а заходи запобігання і громадського впливу виявилися безрезультатними, виселення винних на вимогу наймодавця або інших заінтересованих осіб провадиться без надання іншого жилого приміщення.

Під час вирішення справ про виселення на підставі статті 116 ЖК України осіб, які систематично порушують правила співжиття і роблять неможливим для інших проживання з ними в одній квартирі або будинку, слід виходити з того, що при триваючій антигромадській поведінці виселення винного може статися і при повторному порушенні, якщо раніше вжиті заходи попередження або громадського впливу не дали позитивних результатів.

Маються на увазі, зокрема, заходи попередження, що застосовуються судами, прокурорами, органами внутрішніх справ, адміністративними комісіями виконкомів, а також заходи громадського впливу, вжиті на зборах жильців будинку чи членів ЖБК, трудових колективів, товариськими судами й іншими громадськими організаціями за місцем роботи або проживання відповідача (незалежно від прямих вказівок з приводу можливого виселення).

У практиці ЄСПЛ напрацьовано три головні критерії, які слід оцінювати на предмет відповідності втручання в право особи, що гарантоване Конвенцією (у тому числі статтею 8), принципу правомірного втручання, сумісного з гарантіями статей Конвенції, а саме: а) чи є втручання законним; б) чи переслідує воно суспільний інтерес; в) чи є такий захід пропорційним визначеним цілям. ЄСПЛ констатує порушення державою Конвенції (у цьому випадку статті 8), якщо хоча б одного критерію не буде додержано.

Отже, під час вирішення справи про виселення особи чи визнавання такою, що втратила право користування, що по суті буде мати наслідком виселення, суд повинен провести оцінку на предмет того, чи є втручання у право особи на повагу до її житла не лише законним, але й необхідним у демократичному суспільстві. Інакше кажучи, виселення особи має відповідати нагальній суспільній необхідності, зокрема бути співрозмірним із переслідуваною законною метою.

Питання про визнання припиненим права користування житлом та зобов'язання особи звільнити житло у контексті пропорційності застосування такого заходу має оцінюватися з урахуванням обставин щодо об'єкта нерухомого майна та установлених у статті 50 ЖК України вимог, що ставляться до житлових приміщень, а також наявності чи відсутності іншого житла.

Також необхідно дослідити питання дотримання балансу між захистом права власності та захистом права колишнього члена сім'ї власника на користування житлом.

Отже, має існувати розумне співвідношення (пропорційність) між метою, досягнення якої передбачається, та засобами, які використовуються для її досягнення.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/132789546

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 22.09.2025, справа №547/995/23 (провадження №61-16234св24)

ВС вказав, що право позивача щодо проведення передпродажної перевірки автомобіля чи експертного огляду у сервісному центрі МВС (який на момент продажу автомобіля не був обов'язковим) не є підставою для відмови у позові за умови встановлення наявності обману і його впливу на волю позивача щодо вчинення.

Правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлено у законі або якщо він не визнаний судом недійсним (стаття 204 ЦК України).

Якщо одна зі сторін правочину навмисно ввела другу сторону в оману щодо обставин, які мають істотне значення (частина перша статті 229 цього Кодексу), такий правочин визнається судом недійсним. Обман має місце, якщо сторона заперечує наявність обставин, які можуть перешкодити вчиненню правочину, або якщо вона замовчує їх існування. Сторона, яка застосувала обман, зобов'язана відшкодувати другій стороні збитки у подвійному розмірі та моральну шкоду, що завдані у зв'язку з вчиненням цього правочину (стаття 230 ЦК України).

Касаційний суд вже зауважував, що тільки сторона правочину, яка його вчинила під впливом обману і може ставити під сумнів неправильне формування волі за наявності обману та оспорювати на цій підставі вчинений нею правочин (див. ухвалу Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 27 травня 2024 року в справі №638/20382/21).

Тлумачення статті 230 ЦК України свідчить, що під обманом розуміється умисне введення в оману сторони правочину його контрагентом щодо обставин, які мають істотне значення. Тобто у разі обману завжди наявний умисел з боку другої сторони правочину, яка, напевно знаючи про наявність чи відсутність тих чи інших обставин і про те, що друга сторона, якби вона володіла цією інформацією, не вступила б у правовідносини, невигідні для неї, спрямовує свої дії для досягнення цілі – вчинити правочин. Обман може стосуватися тільки обставин, які мають істотне значення (абзац 2 частини першої статті 229 ЦК України) (див., зокрема, постанови Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 05 березня 2018 року в справі №644/10675/15-ц, від 30 травня 2024 року у справі №369/12714/19).

Обман, що стосується обставин, які мають істотне значення, має доводитися позивачем як стороною, яка діяла під впливом обману. Отже, стороні, яка діяла під впливом обману, необхідно довести: по-перше, обставини, які не відповідають дійсності, але які є істотними для вчиненого нею правочину; по-друге, що їх наявність не відповідає її волі перебувати у відносинах, породжених правочином; по-третє, що невідповідність обставин дійсності викликана умисними діями другої сторони правочину (див., зокрема, постанови Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 05 березня 2018 року у справі №644/10675/15-ц, від 30 травня 2024 року у справі №369/12714/19).

Обман може виражатися: в активних діях недобросовісної сторони правочину (наприклад, повідомлення іншій стороні помилкових відомостей, надання підроблених документів тощо); у пасивних діях недобросовісної сторони правочину, яка утримується від дій, які вона повинна була зробити (зокрема, умисне умовчання про обставини, що мають істотне значення тощо) (див. постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 23 травня 2018 року у справі №357/12578/15-ц).

https://reyestr.court.gov.ua/Review/130552334

Зобов'язальне право

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду, 09.07.2025, справа №757/13397/20 (провадження №61-5586св25)

ВС вказав, що закінчення строку дії договору банківського вкладу не припиняє зобов'язання банку повернути депозит вкладнику. Одностороннє зарахування банком коштів на інший рахунок клієнта без його згоди та без дотримання договірної процедури не є належним виконанням зобов'язань. За відсутності доказів фактичного отримання вкладником коштів зобов'язання банку щодо повернення депозиту залишається невиконаним.

Відповідно до частини першої статті 1058 ЦК України за договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених у договорі.

Договір банківського вкладу укладається на умовах видачі вкладу на першу вимогу (вклад на вимогу) або на умовах повернення вкладу зі спливом встановленого у договорі строку (строковий вклад). За договором банківського строкового вкладу банк зобов'язаний видати вклад та нараховані проценти за цим вкладом зі спливом строку, визначеного у договорі банківського вкладу (стаття 1060 ЦК України).

Банк виплачує вкладникові проценти на суму вкладу в розмірі, встановленому у договорі банківського вкладу. Проценти на банківський вклад нараховуються від дня, наступного за днем надходження вкладу у банк, до дня, який передує його поверненню вкладникові або списанню з рахунка вкладника з інших підстав (стаття 1061 ЦК України).

Таким чином, строковий договір банківського вкладу покладає на банк обов'язок прийняти від вкладника суму коштів, нарахувати на неї проценти та повернути ці кошти з процентами зі спливом встановленого у договорі строку.

Договір банківського вкладу є реальним, оплатним договором і вважається укладеним з моменту прийняття банком від вкладника або третьої особи на користь вкладника грошової суми (вкладу).

Згідно зі статтею 610 ЦК України порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання).

У частині другій статті 625 ЦПК України передбачено, що боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлено у договорі або законі.

Нарахування трьох процентів річних входить до складу грошового зобов'язання і є особливою мірою відповідальності боржника за прострочення грошового зобов'язання, оскільки виступає способом захисту майнового права та інтересу, який полягає в отриманні компенсації (плати) від боржника за користування утримуваними ним грошовими коштами, належними до сплати кредиторові, а тому ці кошти нараховуються незалежно від вини боржника, зупинення виконавчого провадження чи виконання рішення суду про стягнення грошової суми.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/128780689

Зобов'язальне право

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду, 23.07.2025, справа №760/19185/22 (провадження №61-6499св25)

ВС виснував, що якщо договором про надання освітніх послуг передбачено декілька етапів навчання (теоретичний та практичний) та право замовника на відмову від занять до їх початку з поверненням сплачених коштів, таке право може бути реалізоване до початку кожного з етапів навчання. При цьому замовник має право на повернення коштів за той етап навчання, який фактично не розпочався, навіть якщо попередній етап був успішно завершений.

У статті 629 ЦК України закріплено один із фундаментів, на якому базується цивільне право - обов'язковість договору. Тобто з укладенням договору та виникненням зобов'язання його сторони набувають обов'язки (а не лише суб'єктивні права), які вони мають виконувати. Невиконання обов'язків, встановлених у договорі, може відбуватися у разі: (1) розірвання договору за взаємною домовленістю сторін; (2) розірвання договору в судовому порядку; (3) відмови від договору в односторонньому порядку у випадках, передбачених договором та законом; (4) припинення зобов'язання на підставах, що містяться в главі 50 ЦК України; (5) недійсності договору (нікчемності договору або визнання його недійсним на підставі рішення суду) (постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 23 січня 2019 року у справі №355/385/17).

Згідно з частиною третьою статті 651 ЦК України у разі односторонньої відмови від договору у повному обсязі або частково, якщо право на таку відмову встановлено у договорі або законі, договір є відповідно розірваним або зміненим.

Відповідно до частин другої, третьої, четвертої статті 653 ЦК України у разі розірвання договору зобов'язання сторін припиняються. У разі зміни або розірвання договору зобов'язання змінюються або припиняються з моменту досягнення домовленості про зміну або розірвання договору, якщо інше не встановлено у договорі чи не обумовлено характером його зміни. Сторони не мають права вимагати повернення того, що було виконане ними за зобов'язанням до моменту зміни або розірвання договору, якщо інше не встановлено у договорі або законі.

Якщо в укладеному між сторонами договорі передбачено розірвання договору в односторонньому порядку і зацікавленою стороною дотримано порядок його розірвання, він відповідно є розірваним у порядку, визначеному у договорі.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/129086712

Зобов’язальне право

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 05.08.2025, справа №694/1099/22 (провадження №61-15567св23)

Для визнання правочину недійсним з підстав зловмисної домовленості представника з іншою стороною необхідно довести наявність умислу в діях представника та причиннии зв'язок між такою домовленістю і несприятливими наслідками для особи, яку представляють, саме на момент укладення договору.

Згідно з частиною першою статті 237 ЦК України представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє.

Відповідно до частини третьої статті 238 ЦК України представник не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє. Представник не може вчиняти правочин від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах або в інтересах іншої особи, представником якої він одночасно є, за винятком комерційного представництва, а також щодо інших осіб, встановлених у законі.

Повірений зобов'язаний: повідомити довірителеві на його вимогу всі відомості про перебіг виконання його доручення; після виконання доручення або в разі припинення договору доручення до його виконання негайно повернути довірителеві довіреність, строк якої не закінчився, і надати звіт про виконання доручення та виправдні документи, якщо це вимагається за умовами договору та характером доручення; негайно передати довірителеві все одержане у зв'язку з виконанням доручення (стаття 1006 ЦК України).

Згідно з частиною першою статті 232 ЦК України правочин, який вчинено внаслідок зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною, визнається судом недійсним.

За договором міни (бартеру) кожна зі сторін зобов'язується передати другій стороні у власність один товар в обмін на інший товар. Кожна зі сторін договору міни є продавцем того товару, який він передає в обмін, і покупцем товару, який він одержує взамін. У договорі може бути встановлено доплату за товар більшої вартості, що обмінюється на товар меншої вартості (частини перша – третя статті 715 ЦК України).

У статті 14 Закону №899-IV не забороняється можливість обміну земельними ділянками, що використовуються для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, в інших випадках, ніж той, який визначений у частині першій цієї статті, як і не забороняється можливість обміну іншими, ніж призначені для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, земельними ділянками сільськогосподарського призначення.

Заборона відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення, визначена у підпункті «б» пункту 15 розділу X «Перехідні положення» ЗК України у редакції, чинній до 1 січня 2019 року, та виключення з неї можливості обміну земельної ділянки на іншу земельну ділянку відповідно до закону стосуються не тільки земельних ділянок, що використовуються для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, а й інших земельних ділянок сільськогосподарського призначення.

Зобов’язальне право

Для кваліфікації правочину як вчиненого внаслідок зловмисної домовленості потрібно встановити, що: від імені однієї зі сторін правочину діяв представник, хоча й не виключаються випадки, коли від імені обох сторін виступають представники; зловмисна домовленість і вчинення правочину з іншою стороною відбулася на підставі наявних повноважень представника; існував умисел в діях представника щодо зловмисної домовленості; настали несприятливі наслідки для особи, яку представляють; існує причинний зв'язок між зловмисною домовленістю і несприятливими наслідками для особи, яку представляють. Укладення договору купівлі-продажу у ситуації, коли від імені продавця діє представник, з іншою стороною – покупцем (родичем представника продавця), саме собою не свідчить, що була зловмисна домовленість представника з покупцем, умислу представника, домовленості сторін оспорюваного договору для переслідування власних інтересів всупереч інтересам продавця. Неотримання продавцем грошових коштів за договором купівлі-продажу, укладеним продавцем, від імені якого діяв представник, не свідчить про недійсність договору, оскільки невиконання чи неналежне виконання зобов'язань, що виникли на підставі оспорюваного договору, не є підставою для визнання його недійсним (див. постанову Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 24 лютого 2025 року у справі №504/3085/20 (провадження №61-17178сво23)).

Суд врахував, що довіреність від 29 березня 2013 року була чинною на момент укладення оспорюваного договору, містила перелік необхідних для укладення цього договору повноважень, а будь-яких доказів на підтвердження вказаних доводів на момент укладення оспорюваного договору ОСОБА_1 не надав. Колегія судів погоджується з такими висновками, оскільки доказування не може ґрунтуватися на припущеннях, а недійсність договору має існувати в момент його укладення, а не в результаті невиконання чи неналежного виконання зобов'язань, що виникли на підставі укладеного договору. Невиконання чи неналежне виконання зобов'язань, що виникли на підставі оспорюваного договору, у тому числі обов'язків представника перед довірителем за наслідком виконання його доручення, зокрема щодо негайної передачі довірителеві всього одержаного у зв'язку з виконанням доручення, не є підставою для визнання недійсним відповідного договору. Проте це може бути підставою для стягнення відповідних коштів з представника.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/129373513

Зобов'язальне право

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 26.08.2025, справа №464/5967/23 (провадження №61-2613св25)

ВС вказав, що суди помилково вважали, що ненадання догляду набувачем свідчить про істотне невиконання умов договору та є підставою для його розірвання, адже умовами договору не передбачено конкретних обов'язків з догляду (опікування). Тому задоволення позову із цих підстав та розірвання договору суперечить як закону, так і умовам укладеного між сторонами договору.

У статті 744 ЦК України встановлено, що за договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або її частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно.

Аналіз статті 744 ЦК України свідчить, що законодавець, передбачивши можливість визначення в договорі обов'язків як з утримання, так і догляду, розмежував указані поняття. Так, утримання характерне для зобов'язань майнового характеру, у той час як догляд, з-поміж іншого, може полягати в конкретних діях, турботі та опікуванні набувача над відчужувачем з огляду на його похилий вік та потребу в сторонній допомозі.

Конструкція статті 744 ЦК України вказує й на те, що в умовах договору може бути передбачено як утримання або догляд, так і утримання разом з доглядом.

Згідно з частиною першою статті 749 ЦК України у договорі довічного утримання (догляду) можуть бути визначені всі види матеріального забезпечення, а також усі види догляду (опікування), якими набувач має забезпечувати відчужувача.

За правилами статті 751 ЦК України матеріальне забезпечення, яке щомісяця має надаватися відчужувачу, підлягає грошовій оцінці.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 755 ЦК України договір довічного утримання (догляду) може бути розірваний за рішенням суду на вимогу відчужувача або третьої особи, на користь якої він був укладений, у разі невиконання або неналежного виконання набувачем своїх обов'язків, незалежно від його вини.

Правовим наслідком розірвання договору довічного утримання у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням набувачем обов'язків за договором є повернення до відчужувача права власності на майно, яке було ним передане (частина перша статті756 ЦК України).

Згідно з умовами оспорюваного договору обов'язок набувача за договором полягає у здійсненні матеріального утримання та сплаті комунальних послуг.

Відповідно до статей 6, 627 ЦК України сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості.

У цій справі, погоджуючи в договорі саме грошовий еквівалент утримання, сторони реалізували принцип свободи договору. Крім того, відповідно до статті 204 ЦК України діє презумпція правомірності правочину.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/129892708

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду, 23.12.2025, справа №344/3762/22 (провадження №61-8914св23)

ВС вказав, що зміна місця проживання та одностороння відмова особи від послуг не є ухиленням відповідача від виконання умов договору.

Відповідно до частини першої статті 626 ЦК України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Згідно з частиною другою статті 651 ЦК України договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї зі сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених у договорі або законі.

Відповідно до статті 1302 ЦК України за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача.

У статті 1305 ЦК України передбачено, що набувач у спадковому договорі може бути зобов'язаний вчинити певну дію майнового або немайнового характеру до відкриття спадщини або після її відкриття.

Враховуючи зазначене, спадковий договір є двостороннім правочином, за яким набувач зобов'язаний вчинити певні дії за вказівкою відчужувача, взамін чого до нього переходить право власності на майно. Тому коло обов'язків набувача має визначатися вже не з огляду на одностороннє волевиявлення відчужувача, а на спільну згоду сторін, враховуючи договірний характер правовідносин.

Згідно зі статтею 1308 ЦК України спадковий договір може бути розірвано судом на вимогу відчужувача у разі невиконання набувачем його розпоряджень. За змістом цього правила інші особи, у тому числі спадкоємці відчужувача, не можуть пред'являти вимоги про розірвання спадкового договору.

За змістом статті 526 ЦК України зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.

Відповідно до частин першої та другої статті 614 ЦК України особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено у договорі або законі. Особа є невинуватою, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання. Відсутність своєї вини доводить особа, яка порушила зобов'язання.

Аналіз положень статей 527 та 1305 ЦК України не дає підстав для висновку, що за спадковим договором в усіх випадках одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) лише особисто, оскільки порядок виконання обов'язків набувача за спадковим договором визначається у самому договорі. Тобто особисте чи не особисте виконання умов спадкового договору набувачем, у тому числі таких умов, як догляд відчужувача, визначається сторонами такого договору, а не законом.

Зобов’язальне право

Вирішуючи спір, суди, врахувавши наведені вище норми матеріального та процесуального права і обставини справи, належним чином дослідивши та надавши оцінку поданим сторонами доказам, дійшли обґрунтованого висновку про те, що матеріали справи не містять доказів того, що за період із часу укладення спадкового договору по лютий 2021 року (часу зміни місця проживання позивача) та березень 2022 року ОСОБА_1 звертався до ОСОБА_2 з будь-якими претензіями щодо невиконання умов спадкового договору від 08 травня 2018 року.

Невиконання спадкового договору відповідачем саме в період проживання позивача в м. Снятині не може бути підставою для розірвання спадкового договору, оскільки діти позивача узгодили можливість такого проживання батька в різні періоди пори року з кожним з них, а з лютого 2021 року відповідач не виконувала умови договору з поважних причин – зміна місця проживання відчужувача та фактична відмова від таких послуг з його боку.

Врахувавши зміст спадкового договору, обов'язки набувача, суть спору між сторонами, колегія судів погоджується з висновками судів про те, що відповідач вживала відповідні заходи для створення умов щодо належного виконання умов спадкового договору.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/132997335

Постанова Великої Палати Верховного Суду, 12.11.2025, справа №754/947/22 (провадження №14-74цс25)

ВС виснував, що застосування правила, сформульованого у пункті 2 частини першої статті 251 ЦПК України, всупереч волі особи, на захист якої воно спрямовано, становитиме прояв надмірного формалізму. Таке застосування перетворить захисну гарантію на перешкоду в доступі до правосуддя, стане наслідком невиправданого затягування судового процесу та порушення права особи на своєчасний судовий розгляд, що є несумісним із завданнями судочинства та стандартами статті 6 Конвенції.

З моменту оголошення загальної мобілізації та введення воєнного стану Збройні Сили України та інші утворені відповідно до закону військові формування переводяться в спеціальний правовий режим функціонування загалом. Це виключає необхідність у додатковому з'ясуванні питання щодо переведення певної військової частини «на воєнний стан». Юридичний статус з'єднань, військових частин, підрозділів та інших складових структури ЗС України та інших військових формувань, що функціонують в умовах воєнного стану, не залежить від місця їх дислокації чи характеру виконуваних ними завдань, як-то перебування в районі воєнних (бойових) дій та участь в них.

Водночас приписи пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України не пов'язують можливість застосування цієї норми права з умовою перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, – військовослужбовця у військовій частині, що залучена до ведення безпосередніх бойових дій. До того ж військовослужбовець упродовж особливого періоду може в будь-який момент бути відрядженим до військової частини, задіяної до таких дій (підпункт 4-1 пункту 251 розділу XIV Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затвердженого Указом Президента України від 10 грудня 2008 року №1153/2008). Сучасні форми та способи ведення війни, виконання бойових завдань вимагають участі у бойових діях та захисті суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності України не тільки по умовній лінії фронту.

Велика Палата Верховного Суду зазначає, що з моменту введення в Україні воєнного стану і до моменту його скасування чи припинення Збройні Сили України та інші утворені відповідно до закону військові формування загалом потрібно вважати такими, що «переведені на воєнний стан» для цілей застосування пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України та аналогічних процесуальних норм.

Упродовж дії воєнного стану в Україні та проведення загальної мобілізації для застосування судом пункту 2 частини першої статті251 ЦПК України суд має отримати докази (військовий квиток, накази командира військової частини тощо), що містять інформацію про перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, на військовій службі.

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на таке. Системне тлумачення пункту 2 частини першої статті 251 та статті 254 ЦПК України дозволяє зробити висновок про те, що підставами для поновлення зупиненого на підставі цієї процесуальної норми права провадження у справі можуть бути: припинення, у тому числі призупинення, перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, на військовій службі у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань під час дії воєнного стану в Україні; припинення воєнного стану в Україні, навіть якщо відповідні особи продовжують військову службу у певній військовій частині, якщо тільки ця військова частина не залишається переведеною на воєнний стан через запровадження / збереження цього стану для певної території України або не залучена до проведення антитерористичної операції.

Цивільний процес

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) неодноразово зазначав, що метою Конвенції є захист прав, які є не теоретичними чи ілюзорними, а практичними та ефективними. Це зауваження стосується, зокрема, права на доступ до суду з огляду на те, яке важливе місце посідає право на справедливий судовий розгляд у демократичному суспільстві (рішення у справі «Ейрі проти Ірландії» (Airey v. Ireland), заява №6289/73, пункт 24, від 09 жовтня 1979 року; рішення у справі «Станєв проти Болгарії» (Stanev v. Bulgaria), заява №36760/06, пункт 231, від 17 січня 2012 року; рішення у справі «Вітковскі проти Польщі» (Witkowski v. Poland), заява №21497/14, пункт 43, від 13 грудня 2018 року).

Завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених прав, свобод чи інтересів (стаття 2 ЦПК України). Досягнення цієї мети відбувається через дію основоположних засад судочинства, зокрема верховенства права, рівності сторін та диспозитивності.

Учасник справи розпоряджається своїми правами щодо предмета спору на власний розсуд. Таке право мають також особи, в інтересах яких заявлено вимоги, за винятком тих осіб, які не мають процесуальної дієздатності (частина третя статті 13 ЦПК України).

За нинішньої редакції пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України в суду є обов'язок, а не право зупинити провадження у справі в разі перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції.

Тож норма пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України, яка встановлює обов'язок суду зупинити провадження, є спеціальною захисною гарантією для військовослужбовців, які через виконання конституційного обов'язку із захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України (стаття 65 Конституції України) об'єктивно позбавлені можливості брати активну участь у судовому процесі, захищати свої права, свободи та інтереси.

Виняток для суду з наведеного правила складає ситуація, коли дотримання приписів статті 251 ЦПК України вступає у суперечність із загальними засадами цивільного процесуального законодавства, як-от верховенство права, елементом якого є право на доступ до суду, та, у другу чергу, диспозитивність цивільного процесу.

Водночас обов'язок суду зупинити провадження не повинен тлумачитися всупереч волі та інтересам військовослужбовця як учасника цивільного процесу. Тож застосовувати пункт 2 частини першої статті 251 ЦПК України не можна тоді, коли це безпосередньо суперечить інтересам військовослужбовця, який звернувся до суду як позивач та вимагає судового захисту його прав, свобод та/або інтересів, а так само військовослужбовця як відповідача чи третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, який прагне продовження розгляду справи по суті за його відсутності.

За таких обставин прохання військовослужбовця, який є стороною або третьою особою, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, продовжити розгляд справи, незважаючи на його військову службу, суд має врахувати як достатню підставу не зупиняти провадження у справі

Отже, під час застосування правил пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України та аналогічних процесуальних норм права, визначених у пункті 3 частини першої статті 227 ГПК України та в пункті 5 частини першої статті 236 КАС України, судам потрібно виходити з такого:

1) з моменту введення в Україні воєнного стану і до моменту його скасування чи припинення Збройні Сили України та інші утворені відповідно до закону військові формування потрібно вважати такими, що «переведені на воєнний стан»;

2) упродовж дії воєнного стану в Україні та проведення загальної мобілізації належними для застосування судом згаданих вище норм процесуального права є докази (військовий квиток, накази командира військової частини тощо), що містять інформацію про те, що військовослужбовець (сторона або третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору) перебуває на військовій службі;

3) якщо військовослужбовець (сторона або третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору), права якого захищають положення пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України, висловлює власну волю проти зупинення провадження у справі та прагнення продовжувати розгляд справи (особисто або через представника), суд має врахувати його волевиявлення та продовжити здійснювати судочинство у відповідному провадженні.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/131941691

Цивільний процес

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду, 02.07.2025, справа №186/227/24 (провадження №61-4806св25)

ВС виснував про відсутність підстав для встановлення факту смерті останньої в судовому порядку, якщо смерть особи підтверджується належним свідоцтвом про смерть, виданим відповідно до законодавства іноземної держави, на території якої настала смерть.

Відповідно до частини першої статті 293 ЦПК України окреме провадження – це вид непозовного цивільного судочинства, у порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Чинне цивільне процесуальне законодавство України передбачає випадки звернення до суду, наслідком яких є ухвалення судового рішення, на підставі якого орган державної реєстрації актів цивільного стану (ДРАЦС) може видати свідоцтво про смерть, а саме:

встановлення факту смерті особи в певний час – у разі неможливості реєстрації органом ДРАЦСу факту смерті (пункт 8 частини першої статті 315 ЦПК України);

встановлення факту смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою внаслідок нещасного випадку чи надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру (пункт 9 частини першої статті 315 ЦПК України);

встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України або на території, на якій введено воєнний чи надзвичайний стан (стаття 317 ЦПК України);

визнання фізичної особи померлою (статті 305-309 ЦПК України).

У справі, що переглядається, відсутня необхідність у встановленні факту смерті ОСОБА_2, оскільки, як вже зазначив Верховний Суд, смерть останньої підтверджується належним документом, виданим відповідно до законодавства іноземної держави.

Крім того, не заслуговують на увагу доводи касаційної скарги щодо недослідження доказів, наявних у матеріалах справи, зокрема постанови нотаріуса про відмову у вчиненні нотаріальної дії, оскільки підставою для відмови у задоволенні заяви ОСОБА_1 була не недоведеність викладених у ній вимог, а саме відсутність правових підстав для встановлення факту.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/128653912

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду, 09.07.2025, справа №201/1017/25 (провадження №61-5429св25)

У разі відсутності відомостей про смерть особи, батьківство якої встановлюється, необхідним є безпосереднє звернення до суду саме із позовом про визнання батьківства (стаття 128 СК України).

Юридичні факти можуть бути встановлені для захисту, виникнення, зміни або припинення особистих чи майнових прав самого заявника, за умови, що вони не стосуються прав чи законних інтересів інших осіб. У випадку останнього між цими особами виникає спір про право.

Такі висновки висловлені Верховний Судом в постановах від 11 вересня 2024 року в справі №335/4669/23 (провадження №61-8050св24), від 17 червня 2024 року в справі №753/21178/21 (провадження №61-15630св23).

У порядку окремого провадження підлягають розгляду справи про встановлення фактів, за наявності таких умов: згідно із законом такі факти породжують юридичні наслідки, тобто від них залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян; у чинному законодавстві не передбачено іншого порядку їх встановлення; заявник не має іншої можливості одержати або відновити загублений чи знищений документ, який посвідчує факт, що має юридичне значення; встановлення факту не пов'язується з наступним вирішенням спору про право.

У змісті статті 128 СК України передбачено, що за відсутності заяви, право на подання якої встановлено у статті 126 цього Кодексу, батьківство щодо дитини може бути визнане за рішенням суду. Підставою для визнання батьківства є будь-які відомості, що засвідчують походження дитини від певної особи, зібрані відповідно до Цивільного процесуального кодексу України. Позов про визнання батьківства може бути пред'явлений матір'ю, опікуном, піклувальником дитини, особою, яка утримує та виховує дитину, а також самою дитиною, яка досягла повноліття. Позов про визнання батьківства може бути пред'явлений особою, яка вважає себе батьком дитини. Позов про визнання батьківства приймається судом, якщо запис про батька дитини у Книзі реєстрації народжень вчинено відповідно до частини першої статті 135 цього Кодексу.

У разі смерті чоловіка, який не перебував у шлюбі з матір'ю дитини, факт його батьківства може бути встановлений за рішенням суду. Заява про встановлення факту батьківства приймається судом, якщо запис про батька дитини у Книзі реєстрації народжень вчинено відповідно до частини першої статті 135 цього Кодексу. Заява про встановлення факту батьківства може бути подана особами, зазначеними у частині третій статті 128 цього Кодексу (стаття 130 СК України).

Комплексний аналіз змісту статті 130 СК України свідчить, що передумовою звернення до суду із заявою про встановлення факту батьківства відповідно до частини першої статті 130 СК України є запис про батька дитини у книзі записів народжень за вказівкою матері, а також смерть того, батьківство кого встановлюється, або оголошення такої особи померлим, що зі свого боку узгоджується із правовими висновками, викладеними у постановах Верховного Суду від 17 лютого 2021 року в справі №373/2257/18.

Цивільний процес

Набуття правового статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, не зменшує обсяг цивільної правоздатності такої особи (частина перша статті 8 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин»).

Зокрема, факт батьківства чоловіка, який не перебував у шлюбі з матір'ю дитини, може бути встановлено за рішенням суду у разі його смерті (частина перша статті 130 СК України).

Відтак у разі відсутності відомостей про смерть особи, батьківство якої встановлюється, необхідним є безпосереднє звернення до суду саме із позовом про визнання батьківства (стаття 128 СК України).

З урахуванням вищевказаного ухвала суду першої інстанції та постанова суду апеляційної інстанції підлягають зміні у їх мотивувальній частині.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/128780665

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 09.07.2025, справа №203/2326/23 (провадження №61-2322св24)

ВС виснував, що встановлення особи в судовому порядку для видачі документів, що посвідчують особу, можливе лише після проведення процедури ідентифікації та за наявності доказів неможливості встановлення особи компетентними органами в позасудовому порядку.

Згідно з пунктами 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про громадянство України» громадянами України є: усі громадяни колишнього СРСР, які на момент проголошення незалежності України (24 серпня 1991 року) постійно проживали на території України; особи, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних чи інших ознак, які на момент набрання чинності Законом про громадянство проживали в Україні і не були громадянами інших держав.

Особи, зазначені в пункті 1 частини першої цієї статті, є громадянами України з 24 серпня 1991 року, зазначені у пункті 2, – з 13 листопада 1991 року (частина друга статті 3 Закону про громадянство).

Відповідно до підпунктів «а», «б» пункту 7 Порядку провадження за заявами і поданнями з питань громадянства України та виконання прийнятих рішень, затвердженого Указом Президента України від 27 березня 2001 року №215/2001 (далі – Порядок), встановлення належності до громадянства України стосується громадян колишнього СРСР, які не одержали паспорт громадянина України або паспорт громадянина України для виїзду за кордон та не мають у паспорті громадянина колишнього СРСР відмітки про прописку, що підтверджує факт їхнього постійного проживання на території України станом на 24 серпня 1991 року або проживання в Україні станом на 13 листопада 1991 року; дітей осіб, зазначених у підпункті «а» цього пункту.

Одним із документів для встановлення належності до громадянства України відповідно до пункту 1 частини першої статті 3 Закону України «Про громадянство України», що подає особа, яка станом на 24 серпня 1991 року постійно проживала на території України і перебувала у громадянстві колишнього СРСР, але не має у паспорті громадянина колишнього СРСР відмітки про прописку, що підтверджує факт її постійного проживання на території України на зазначену дату, є судове рішення про встановлення юридичного факту постійного проживання особи на території України станом на 24 серпня 1991 року (підпункт «в» пункту 8 Порядку).

Згідно з вимогами вказаного законодавства України, у разі якщо Державна міграційна служба України не змогла встановити особу заявника після проведення процедури ідентифікації, то встановлення такого факту проводиться у судовому порядку. До місцевого загального суду подається заява про встановлення факту, що має юридичне значення, для видачі документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України.

Основними документами, які дозволяють особі звернутися до суду, мають бути свідоцтво про народження особи та рішення Державної міграційної служби України про неможливість встановити особу після проведення процедури ідентифікації. У своїй заяві до суду заявник має вказати, який факт він просить встановити та з якою метою; причини неможливості одержання або відновлення документів, що посвідчують цей факт; докази, що підтверджують цей факт (показання свідків, біографічні дані заявника та будь-які документи, які надають можливість перевірити інформацію щодо його особи). Вказані висновки узгоджуються з правовою позицією Верховного Суду, викладеною у постанові від 19 жовтня 2022 року у справі №511/409/20 (провадження №61-20060св21).

Цивільний процес

У справі відсутні докази, що заявниця зверталася до компетентних органів Азербайджанської Республіки (міграційної служби, внутрішній справ) безпосередньо або через посольство Азербайджанської Республіки з питань отримання інформації про її громадянство, видачу паспорта громадянина колишнього СРСР серії НОМЕР_1, що виданий Нариманівським ОВС м. Баку Азербайджанської РСР 17 серпня 1978 року, надання документів, що посвідчують її особу з фотокартками, що дозволило б ДМС України вирішити питання встановлення особи заявниці та її належності (набуття) до громадянства України.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/128844734

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 24.07.2025, справа №462/7163/23 (провадження 61-334св25)

Дитина, яка досягла 14 років, але не була залучена як сторона або третя особа у справі про позбавлення батьківських прав і не пред'являла самостійного позову, не має права на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції, оскільки таке рішення не вирішує питання про її права, свободи, інтереси та обов'язки в розумінні ст. 352 ЦПК України.

Згідно з частиною третьою статті 18 ЦПК обов'язковість судового рішення не позбавляє осіб, які не брали участі у справі, можливості звернутися до суду, якщо ухваленим судовим рішенням вирішено питання про їхні права, свободи чи інтереси.

На відміну від оскарження судового рішення учасниками справи, особа, яка не брала участі у справі, має довести наявність у неї правового зв'язку зі сторонами спору або безпосередньо судовим рішенням через обґрунтування наявності таких критеріїв: вирішення судом питання про її право, інтерес, обов'язок, і такий зв'язок має бути очевидним та безумовним, а не ймовірним (див., наприклад, постанову Верховного Суду від 16 жовтня 2019 року у справі №638/21181/15-ц).

Відповідно до пункту 3 частини першої статті 362 ЦПК суд апеляційної інстанції закриває апеляційне провадження у справі, якщо після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося.

Однією з важливих гарантій для дитини під час вирішення спору між батьками міжнародні стандарти та національні норми закріплюють її право бути почутою, коли дитині надається можливість бути заслуханою у процесі будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що торкається дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому у процесуальних нормах національного законодавства (стаття 12 Конвенції, стаття 171 СК).

Верховний Суд, імплементуючи вказаний стандарт, зробив висновок, що думка дитини може бути висловлена: у письмових доказах (висновках органів опіки та піклування, спеціалістів тощо); електронних доказах (відео-, аудіоматеріалах); висновках психологічної експертизи; показаннях самої дитини, присутньої в залі судового засідання або з використанням режиму відеоконференції (див. постанову Верховного Суду від 16 лютого 2024 року у справі №465/6496/19).

Верховний Суд підкреслює, що у статті 165 СК закріплено право дитини, яка досягла чотирнадцяти років, на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав. Така можливість є дискреційним правом дитини і залежить від її волі.

Цивільний суд за позовом батька до матері (чи матері до батька) про позбавлення батьківських прав вирішує цивільний спір, який виник між ними. Проявом розумності є те, що законодавець не пов'язує можливість вирішення позову батька до матері (чи матері до батька) про позбавлення батьківських прав із залученням дитини, яка досягла 14 років, як відповідача або третьої особи.

У разі якщо суд під час вирішення цивільного спору за позовом батька до матері (чи матері до батька) про позбавлення батьківських прав і дитина, яка досягла 14 років, свій позов не пред'явила або не була співпозивачем, то таким рішенням суду першої інстанції не вирішуються в розумінні статі 352 ЦПК питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, дитини, яка досягла 14 років, а тому апеляційне провадження підлягає закриттю, а рішення суду першої інстанції не має переглядатися по суті.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/129277867

Цивільний процес

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 06.08.2025, справа №759/22148/24 (провадження №61-5613св25)

Грошові кошти є різновидом майна відповідно до глави 13 ЦК України, тому одночасне накладення арешту на рухоме, нерухоме майно та грошові кошти в межах суми позову не є подвійним забезпеченням позову.

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 06.08.2025, справа №759/22148/24 (провадження №61-5613св25)

Грошові кошти є різновидом маина відповідно до глави 13 ЦК Україні, тому одночасне накладення арешту на рухоме, нерухоме маино та грошові кошти в межах суми позову не є подвіиним забезпеченням позову.

Відповідно до частин першої, другої статті 149 ЦПК України суд за заявою учасника справи має право вжити передбачених у статті 150 ЦПК України заходів забезпечення позову. Забезпечення позову допускається як до пред'явлення позову, так і на будь-якій стадії розгляду справи, якщо невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист, або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду.

Метою забезпечення позову є вжиття судом, у провадженні якого перебуває справа, заходів щодо охорони матеріально-правових інтересів позивача від можливих недобросовісних дій із боку відповідача з тим, щоб забезпечити позивачу реальне та ефективне виконання судового рішення, якщо воно буде прийняте на користь позивача, у тому числі задля попередження потенційних труднощів надалі у виконанні такого рішення.

Забезпечення позову по суті – це обмеження суб'єктивних прав, свобод та інтересів відповідача або пов'язаних із ним інших осіб в інтересах забезпечення реалізації в майбутньому актів правосуддя і задоволених вимог позивача (заявника).

У пункті 1 частини першої статті 150 ЦПК України встановлено, що позов забезпечується, зокрема, накладенням арешту на майно та (або) грошові кошти, що належать або підлягають передачі або сплаті відповідачеві і зберігаються в нього чи інших осіб.

Згідно з частиною третьою статті 150 ЦПК України заходи забезпечення позову, крім арешту морського судна, що здійснюється для забезпечення морської вимоги, мають бути співмірними із заявленими позивачем вимогами.

Співмірність передбачає співвідношення судом негативних наслідків від вжиття заходів забезпечення позову з тими негативними наслідками, які можуть настати в результаті невжиття цих заходів, з урахуванням відповідності права чи законного інтересу, за захистом яких заявник звертається до суду, з майновими наслідками заборони відповідачу здійснювати певні дії.

Ці обставини є істотними і необхідними для забезпечення позову.

Встановивши, що між сторонами дійсно виник спір та існує реальна загроза невиконання чи утруднення виконання можливого рішення суду про задоволення позову, з'ясувавши обсяг позовних вимог, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку, що обраний позивачкою вид забезпечення позову у вигляді накладення арешту на рухоме та нерухоме майно, а також грошові кошти відповідачів може забезпечити фактичне виконання судового рішення у разі задоволення позову та правильно виснував про наявність правових підстави для забезпечення позову в обраний позивачкою спосіб, оскільки такий захід забезпечення позову буде співмірним позовній вимозі.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/129582421

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду, 13.08.2025, справа №757/9390/24 (провадження №61-14139св24)

ВС дійшов висновку, що спори, які виникають у зв'язку з ненаданням відповіді на адвокатський запит, поданий у межах надання професійної правничої допомоги юридичній особі у господарській справі, не є публічно-правовими, а підлягають вирішенню за правилами господарського судочинства.

Відповідно до частини першої статті 125 Конституції України судоустрій в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації і визначається у законі.

Предметна юрисдикція – це розмежування компетенції цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних судів. Кожен суд має право розглядати і вирішувати тільки ті справи (спори), які належать до його відання законодавчими актами, тобто діяти в межах встановленої компетенції.

Право на доступ до суду реалізується на підставах і в порядку, встановлених у законі. Кожний із процесуальних кодексів встановлює обмеження щодо кола питань, які можна вирішити за відповідними судовими процедурами. Зазначені обмеження спрямовані на дотримання оптимального балансу між правом людини на судовий захист і принципами юридичної визначеності, ефективності й оперативності судового процесу.

У частині першій статті 19 ЦПК України визначено, що суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають із цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства. Суди розглядають у порядку цивільного судочинства також вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав, якщо цей спір підлягає розгляду в місцевому загальному суді і переданий на його розгляд з такими вимогами.

У пункті 3 частини першої статті 20 ГПК України передбачено, що господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку зі здійсненням господарської діяльності (крім справ, передбачених частиною другою цієї статті), та інші справи у визначених у законі випадках, зокрема: справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні правочинів у господарській діяльності, крім правочинів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем, а також у спорах щодо правочинів, укладених для забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи – підприємці.

Визначаючи предметну юрисдикцію справ, суди повинні виходити із суб'єктного складу такого спору, суті права та/або інтересу, за захистом якого звернулася особа, заявлених вимог, характеру спірних правовідносин, змісту та юридичної природи обставин у справі.

У зв'язку з наданням правничої допомоги ТОВ «Леді Плюс» на підставі вказаного договору про надання правової допомоги та на його виконання, Золотопуп С. В., який здійснює адвокатську діяльність в організаційно-правовій формі Адвокатського бюро «Тарас Кулачко та Партери», направив запит на адресу КП «Київтеплоенерго» щодо надання інформації та переліку копій документів від 05 вересня 2023 року №05/09/2023-4.

Відповідач фактично не відповів на вказаний запит адвоката, що, на думку позивача, є порушенням прав та перешкоджає належному виконанню договору про надання правової допомоги.

Цивільний процес

У статтях 13 – 15Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» регулюється здійснення адвокатської діяльності індивідуально та в організаційно-правових формах адвокатського бюро та адвокатського об'єднання.

Відповідно до вимог частин першої та п'ятої статті 14 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатське бюро є юридичною особою, створеною одним адвокатом, і діє на підставі статуту. Найменування адвокатського бюро повинно включати прізвище адвоката, який його створив. Стороною договору про надання правничої допомоги є адвокатське бюро.

За змістом частини першої статті 20 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку зі здійсненням господарської діяльності між суб'єктами господарювання.

У цій справі Золотопуп С. В., діючи як представник адвокатського бюро «Тарас Кулачко та Партери», яке представляє інтереси однієї з юридичних осіб у господарському спорі ТОВ «Леді Плюс» на підставі договору про надання правової допомоги від 07 листопада 2022 року, звернувся з адвокатським запитом на виконання вказаного договору з метою отримання відповідних доказів, що мають істотне значення для розгляду господарським судом справи №910/10210/22 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Управляюча компанія «Карпати М» до ТОВ «Леді Плюс» про стягнення боргу та за зустрічним позовом ТОВ «Леді Плюс».

Отже, предметом спору є обов'язок відповідача надати інформацію на адвокатський запит, направлений у межах виконання договору про надання професійної правничої допомоги юридичній особі у господарській справі.

Отримання запитуваної інформації є складовою належного виконання адвокатом своїх договірних зобов'язань та реалізації прав клієнта у господарській справі.

Враховуючи вказані обставини, цей спір має розглядатися в порядку господарського судочинства.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/129611578

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 13.08.2025, справа №2-1938/07 (провадження №61-3017св25)

Апеляційний суд не має повноважень закривати апеляційне провадження з підстави неможливості відновлення втраченого судового провадження.

Відповідно до статті 362 ЦПК України суд апеляційної інстанції закриває апеляційне провадження, якщо: 1) після відкриття апеляційного провадження особа, яка подала апеляційну скаргу, заявила клопотання про відмову від скарги, за винятком випадків, коли є заперечення інших осіб, які приєдналися до апеляційної скарги; 2) після відкриття апеляційного провадження виявилося, що апеляційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, або підписано особою, яка не має права її підписувати; 3) після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося.

Інших підстав для закриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою процесуальним законом не передбачено, тобто визначений у статті 362 ЦПК України перелік є вичерпним.

Ненадання суду апеляційної інстанції повноважень закривати апеляційне провадження, якщо втрачене судове провадження не відновлено, є очевидним, оскільки це відповідає змісту і самому призначенню стадії апеляційного перегляду в цивільному процесі.

Оцінюючи спірні цивільні процесуальні відносини, Верховний Суд виснував, що перелік підстав для закриття апеляційного провадження чітко та вичерпно визначений у статті 362 ЦПК України, розширеному тлумаченню цей перелік не підлягає, інші підстави закриття апеляційного провадження не можуть бути застосовані судом.

Під час вибору і застосування норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановах Верховного Суду (частина четверта статті 263 ЦПК України).

У постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 12 червня 2023 року у справі №2-7985/2003 (провадження №61-9312сво22) зроблено висновок: «Застосування судом аналогії закону можливе виключно у тому разі, якщо є прогалина у законі у регулюванні певних відносин, тобто існують суспільні відносини, що відносяться, зокрема до сфери регулювання процесуального права, проте ці відносини не врегульовані жодними нормами процесуального права, втім за своїм змістом, значущістю та актуальністю вимагають такого правового врегулювання у процесуальному законі».

Апеляційний суд, будучи судом встановлення, дослідження та з'ясування питань про факти, може встановлювати обставини справи, приймати, досліджувати та надавати оцінку доказам. На відміну від суду апеляційної інстанції, Верховний Суд є судом оцінки права, а не встановлення фактів, тому не має можливості приймати та оцінювати докази. А тому цілком логічно законодавець передбачив у частині четвертій статті 494 ЦПК України виключно для суду касаційної інстанції право на закриття касаційного провадження, якщо втрачене судове провадження не відновлено або відновлено неповністю.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/129611572

Цивільний процес

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду, 01.10.2025, справа №204/14098/23 (провадження №61-8887св24)

ВС вказав, що за наявності підстав, визначених у пунктах 1 – 8 частини першої статті 255 ЦПК України, незалежно від кількості процесуальних дій, які були вчинені судами та учасниками судового процесу під час розгляду справи, суд зобов'язаний закрити провадження у справі.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 255 ЦПК України суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Відповідно до пункту 7 частини першої статті 255 ЦПК України суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо настала смерть фізичної особи або оголошено її померлою чи припинено юридичну особу, які були однією зі сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва.

Аналіз пункту 7 частини першої статті 255 ЦПК України свідчить, що правонаступників у справу можна залучити у випадку, коли смерть особи сталася вже після набуття нею статусу сторони у справі, тобто після відкриття провадження у справі.

Відповідно до статті 25 ЦК України здатність мати цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність) мають усі фізичні особи. Цивільна правоздатність фізичної особи виникає у момент її народження. У випадках, встановлених у законі, охороняються інтереси зачатої, але ще не народженої дитини. У випадках, встановлених у законі, здатність мати окремі цивільні права та обов'язки може пов'язуватися з досягненням фізичною особою відповідного віку. Цивільна правоздатність фізичної особи припиняється у момент її смерті.

У статті 26 ЦК України визначено, що усі фізичні особи є рівними у здатності мати цивільні права та обов'язки. Фізична особа має усі особисті немайнові права, встановлені у Конституції України та цьому Кодексі. Фізична особа здатна мати усі майнові права, що встановлені у цьому Кодексі, іншому законі. Фізична особа здатна мати інші цивільні права, що не встановлені у Конституції України, цьому Кодексі, іншому законі, якщо вони не суперечать закону та моральним засадам суспільства. Фізична особа здатна мати обов'язки як учасник цивільних відносин.

Системний аналіз вказаних норм права, а також положень частин першої, другої, четвертої статті 25, частини першої статті 26 ЦК України та частини другої статті 48 ЦПК України дає підстави дійти висновку про те, що на момент звернення із позовом до суду відповідач у справі має бути живим.

В іншому випадку провадження у справі не може бути відкрито, а відкрите підлягає закриттю, оскільки справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства (пункт 1 частини першої статті 255 ЦПК України).

Відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним й безстороннім судом, встановленим у законі, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру.

ЄСПЛ зауважує, що процесуальні норми призначені забезпечити належне здійснення правосуддя та дотримання принципу правової визначеності, а також про те, що сторони повинні мати право очікувати, що ці норми застосовуються. Принцип правової визначеності застосовується не лише щодо сторін, але й щодо національних судів (DIYA 97 v. UKRAINE, №19164/04, § 47, ЄСПЛ, від 21 жовтня 2010 року).

В іншому випадку провадження у справі не може бути відкрито, а відкрите підлягає закриттю, оскільки справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства (пункт 1 частини першої статті 255 ЦПК України).

Відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним й безстороннім судом, встановленим у законі, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру.

ЄСПЛ зауважує, що процесуальні норми призначені забезпечити належне здійснення правосуддя та дотримання принципу правової визначеності, а також про те, що сторони повинні мати право очікувати, що ці норми застосовуються. Принцип правової визначеності застосовується не лише щодо сторін, але й щодо національних судів (DIYA 97 v. UKRAINE, №19164/04, § 47, ЄСПЛ, від 21 жовтня 2010 року).

Отже, якщо позов пред'явлено до померлої особи, то відповідно до пункту 1 частини першої статті 255 ЦПК України суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, оскільки така справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/130793070

Цивільний процес

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 06.10.2025, справа №376/2362/24 (провадження №61-8200св25)

Мирова угода, за умовами якої відбувається передача земельної ділянки сільськогосподарського призначення в рахунок погашення боргу за договором позики, не може використовуватися для обходу переважного права орендаря на купівлю такої земельної ділянки. Якщо за своєю суттю мирова угода кваліфікується як нетипова купівля-продаж, на неї поширюються імперативні вимоги земельного законодавства щодо порядку відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення, включаючи дотримання переважного права орендаря.

Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених у законі випадках – на касаційне оскарження судового рішення (стаття 17 ЦПК України).

Обов'язковість судового рішення не позбавляє осіб, які не брали участі у справі, можливості звернутися до суду, якщо ухваленим судовим рішенням вирішено питання про їхні права, свободи чи інтереси (стаття 18 ЦПК України).

Мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін. У мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб (частина перша статті207 ЦК України).

Суд постановляє ухвалу про відмову у затвердженні мирової угоди і продовжує судовий розгляд, якщо:

1) умови мирової угоди суперечать закону чи порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб, є невиконуваними; або 2) одну із сторін мирової угоди представляє її законний представник, дії якого суперечать інтересам особи, яку він представляє (частина п'ята статті 207 ЦПК України).

За набуття у власність земельної ділянки сільськогосподарського призначення без здійснення перевірки, передбаченої у цій частині, набувач до вчинення правочину про перехід права власності подає нотаріусу, який посвідчує відповідний правочин, або нотаріусу, який його заміщує, заяву про дотримання вимог цієї статті, справжність підпису на якій засвідчується нотаріально. Копії такої заяви, засвідчені нотаріусом, який посвідчує відповідний правочин, надаються сторонам правочину про перехід права власності на земельну ділянку. Недотримання набувачем права власності на земельну ділянку вимог цієї статті, у тому числі зазначення недостовірних відомостей у заяві, є підставою для визнання правочину про перехід права власності на земельну ділянку недійсним (абзац 6 частини п'ятої статті 130 ЗК України).

Розрахунки, пов'язані зі сплатою ціни земельних ділянок сільськогосподарського призначення за цивільно-правовими угодами, провадяться в безготівковій формі (частина шоста статті130 ЗК України).

Не допускається набуття права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення за відплатними договорами у разі відсутності у набувача права власності документів, які підтверджують джерела походження коштів або інших активів, за рахунок яких набувається таке право (частина сьома статті 130 ЗК України).

Наймач, який належно виконує свої обов'язки за договором найму, у разі продажу речі, переданої у найм, має переважне право перед іншими особами на її придбання (частина другої статті 777 ЦК України). Орендар має переважне право на придбання у власність земельної ділянки у разі її продажу, за умови що він сплатить ціну, за якою продається така земельна ділянка. Якщо відповідно до закону орендар не може набувати у власність земельну ділянку сільськогосподарського призначення, він може в порядку, визначеному у Земельному кодексі України, передати своє переважне право купівлі такої земельної ділянки іншій особі, яка відповідно до закону може набувати у власність таку земельну ділянку. У разі продажу земельної ділянки на земельних торгах реалізація переважного права купівлі земельної ділянки на земельних торгах здійснюється на умовах та в порядку, визначених у статтях 135 - 139 ЗК України (частина перша статті 9 Закону України «Про оренду землі»).

Апеляційний суд встановив, що: мирова угода порушує переважне право СТОВ «Черепин» як орендаря земельної ділянки площею 2,2891 га, кадастровий номер 3224688200:06:007:0013, цільове призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва; умови мирової угоди порушують порядок набуття у власність земельної ділянки з урахуванням вимог статтями 22, 130 ЗК України.

Не може бути скасоване правильне по суті і законне рішення з одних лише формальних міркувань (частина друга статті 410 ЦПК України).

Правило про те, що «не може бути скасоване правильне по суті і законне рішення з одних лише формальних міркувань» стосується випадків, коли такі недоліки не призводять до порушення основних засад (принципів) цивільного судочинства (див. постанову Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 18 квітня 2022 року в справі №522/18010/18 (провадження №61-13667сво21)).

https://reyestr.court.gov.ua/Review/130793196

Цивільний процес

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 22.10.2025, справа №722/1520/23 (провадження №61-9018св25)

Факт передачі грошових коштів у позику та користування ними без оформлення письмового договору, за відсутності письмового договору позики чи розписки на його підтвердження, складають предмет доказування для позивача при стягненні боргу, та не бути предметом окремого позову.

Завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Суд та учасники судового процесу зобов'язані керуватися завданням цивільного судочинства, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі (частини перша та друга статті 2 ЦПК України).

Суд визначає в межах, встановлених у цьому Кодексі, порядок здійснення провадження у справі відповідно до принципу пропорційності, враховуючи: завдання цивільного судочинства; забезпечення розумного балансу між приватними й публічними інтересами; особливості предмета спору; ціну позову; складність справи; значення розгляду справи для сторін, час, необхідний для вчинення тих чи інших дій, розмір судових витрат, пов'язаних із відповідними процесуальними діями, тощо (частина перша статті 11 ЦПК України).

Предметом доказування є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення (частина друга статті 77 ЦПК України).

У відзиві відповідач викладає заперечення проти позову (частина перша статті 178 ЦПК України).

Недодержання сторонами письмової форми правочину, яка встановлена у законі, не має наслідком його недійсність, крім випадків, встановлених у законі (абзац 1 частини першої статті 218 ЦК України).

Заперечення однією зі сторін факту вчинення правочину або оспорювання окремих його частин може доводитися письмовими доказами, засобами аудіо-, відеозапису та іншими доказами. Рішення суду не може ґрунтуватися на свідченнях свідків (абзац 2 частини першої статті 218 ЦК України).

Договір позики укладається у письмовій формі, якщо його сума не менш як у десять разів перевищує встановлений законом розмір неоподатковуваного мінімуму доходів громадян, а у випадках, коли позикодавцем є юридична особа, – незалежно від суми. На підтвердження укладення договору позики та його умов може бути представлена розписка позичальника або інший документ, який посвідчує передання йому позикодавцем визначеної грошової суми або визначеної кількості речей (стаття 1047 ЦК України).

Тлумачення вказаних норм свідчить, що завданням цивільного судочинства є саме ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Такий захист можливий за умови, що права, свободи чи інтереси власне порушені, а учасники цивільного обороту використовують цивільне судочинство для такого захисту. Факт передачі грошових коштів у позику та користування ними без оформлення письмового договору, за відсутності письмового договору позики чи розписки на його підтвердження, складають предмет доказування для позивача при стягненні боргу, та не бути предметом окремого позову.

Відсутність у позивача юридичної можливості пред'явити позов про встановлення факту передачі грошових коштів у позику та користування ними без оформлення письмового договору позики чи розписки на його підтвердження є легітимним обмеженням, покликаним забезпечити юридичну визначеність у застосуванні норм процесуального права. Таке обмеження не шкодить суті права на доступ до суду та є пропорційним означеній меті. Остання досягається гарантуванням того, що аргументи позивача факту про передачу грошових коштів у позику та користування ними без оформлення письмового договору позики чи розписки на його підтвердження має перевірити суд при розгляді позову про стягнення коштів. Тому не відповідатиме завданням цивільного судочинства звернення до суду з позовом про встановлення факту передачі грошових коштів у позику та користування ними без оформлення письмового договору і такі позови не підлягають судовому розгляду.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/131393985

Цивільний процес

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 12.11.2025, справа №523/18770/23 (провадження №61-6756св25)

ВС зауважив, що позов про стягнення аліментів на утримання дитини за минулий час, тобто позовні вимоги майнового характеру, апеляційна скарга та рішення суду першої інстанції та інші документи не містять відомостей про ціну позову. Тому суд апеляційної інстанції був позбавлений можливості сверджувати, що ціна позову в цій справі є меншою тридцяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а отже, і розглядати справу в апеляційному порядку без повідомлення учасників справи.

Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення (стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).

Європейський суд з прав людини неодноразово звертав увагу, що принцип рівності сторін вимагає надання кожній стороні розумної можливості представляти свою справу за таких умов, які не ставлять її у явно гірше становище порівняно з протилежною стороною.

Справа розглядається судом апеляційної інстанції за правилами, встановленими для розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження, з особливостями, встановленими у цій главі (частина перша статті 368 ЦПК України).

Розгляд справ у суді апеляційної інстанції здійснюється в судовому засіданні з повідомленням учасників справи, крім випадків, передбачених у статті 369 цього Кодексу (частина третя статті 368 ЦПК України).

Відповідно до частини першої статті 369 ЦПК України апеляційні скарги на рішення суду у справах з ціною позову менше тридцяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, крім тих, які не підлягають розгляду в порядку спрощеного позовного провадження, розглядаються судом апеляційної інстанції без повідомлення учасників справи.

У порядку спрощеного позовного провадження не можуть бути розглянуті справи у спорах що виникають із сімейних відносин, крім спорів про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, розірвання шлюбу та поділ майна подружжя (пункт 1 частини четвертої статті 274 ЦПК України).

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 лютого 2021 року у справі №554/46/16-ц (провадження №61-8178св20) зазначено, що

«ціна позову визначається у позовах про стягнення аліментів - сукупністю всіх виплат, але не більше ніж за шість місяців (пункт 3 частини першої статті 176 ЦПК України)».

Відповідно до частини першої статті 369 ЦПК України апеляційні скарги на рішення суду у справах із ціною позову менше ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, крім тих, які не підлягають розгляду в порядку спрощеного позовного провадження, розглядаються судом апеляційної інстанції без повідомлення учасників справи.

Тлумачення вказаної норми свідчить, що лише визначивши ціну позову і якщо вона не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб апеляційний суд може розглядати апеляційні скарги на рішення суду без повідомлення учасників справи.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/131852852

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 12.11.2025, справа №466/7823/22 (провадження №61-2248св25)

ВС виснував, що залишення зустрічного позову без розгляду на стадії апеляційного перегляду з мотивів пропуску строку його подання є неправомірним, якщо суд першої інстанції вже вирішив його по суті, оскільки чинне процесуальне законодавство не передбачає такої підстави для відмови у розгляді зустрічного позову.

З огляду на приписи статей 55, 129 Конституції України застосування та користування правами на судовий захист здійснюється у випадках та в порядку, встановлених у законі.

Тобто реалізація конституційного права, зокрема, на судовий захист ставиться у залежність від положень процесуального закону, у цьому випадку норм ЦПК України.

Право на пред'явлення зустрічної позовної заяви не є абсолютним; подаючи зустрічну позовну заяву, заявник повинен дотримуватись вимог ЦПК України щодо її подання.

Згідно з частиною першою статті 49 ЦПК України сторони користуються рівними процесуальними правами.

Строки, в межах яких вчиняються процесуальні дії, встановлюються законом, а якщо такі строки у законом не визначено, встановлюються судом (стаття120 ЦПК України).

Згідно з частинами першою та другою статті 193 ЦПК України відповідач має право пред'явити зустрічний позов у строк для подання відзиву.

Зустрічний позов приймається до спільного розгляду з первісним позовом, якщо обидва позови взаємопов'язані і спільний їх розгляд є доцільним, зокрема, коли вони виникають з одних правовідносин або коли задоволення зустрічного позову може виключити повністю або частково задоволення первісного позову.

Зустрічна позовна заява, яка подається з додержанням загальних правил пред'явлення позову, повинна відповідати вимогам статей 175 та 177 цього Кодексу.

До зустрічної позовної заяви, поданої з порушенням вимог, встановлених частиною першою цієї статті, застосовуються положення статті 185 цього Кодексу.

Зустрічна позовна заява, подана з порушенням вимог частин першої та другої статті 193 цього Кодексу, ухвалою суду повертається заявнику. Копія зустрічної позовної заяви долучається до матеріалів справи (стаття 194 ЦПК України).

Отже, зустрічна позовна заява, подана до суду поза межами строку для подання відзиву, підлягає поверненню судом заявнику.

При цьому, як вбачається з матеріалів справи, суд першої інстанції не приймав рішення про повернення зустрічного позову та від 29 травня 2023 року, прийняв його до розгляду та ухвалив рішення по суті позовних вимог зустрічного позову Шевченківської районної адміністрації Львівської міської ради.

Оскільки Шевченківським районним судом м. Львова не повернуто зустрічну позовну заяву, а в підготовчому судовому засіданні 06 лютого 2023 року зустрічну позовну заяву Шевченківської районної адміністрації Львівської міської ради до ОСОБА_1, третя особа – Львівська міська рада, про виселення прийнято до розгляду та об'єднано в одне провадження з первісним позовом ОСОБА_1, а також враховуючи те, що 29 травня 2023 року винесено рішення у цій справі, то висновки, викладені у постанові Львівського апеляційного суду від 30 січня 2025 року про залишення зустрічного позову з підстав процесуальних порушень під час прийняття зазначеного позову до розгляду, є необґрунтованими та такими, що не відповідають нормам процесуального права.

Таким чином, доводи касаційної скарги дають підстави для висновку, що оскаржувана постанова суду апеляційної інстанції ухвалена без додержання норм процесуального права. Тому касаційну скаргу слід задовольнити, оскаржувану постанову суду апеляційної інстанції скасувати, справу передати на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/131852779

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду, 26.11.2025, справа №711/5752/24 (провадження №61-6662 св 25)

Висновки суду по суті вирішення спору про обґрунтованість або необґрунтованість позовних вимог мають бути зроблені за належного суб'єктного складу учасників.

Згідно зі статтею 51 ЦПК України суд першої інстанції має право за клопотанням позивача до закінчення підготовчого провадження, а в разі розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження – до початку першого судового засідання залучити до участі в ній співвідповідача. Якщо позов подано не до тієї особи, яка повинна відповідати за позовом, суд до закінчення підготовчого провадження, а у разі розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження – до початку першого судового засідання за клопотанням позивача замінює первісного відповідача належним відповідачем, не закриваючи провадження у справі.

Після спливу строків, зазначених у частинах першій та другій цієї статті, суд може залучити до участі у справі співвідповідача або замінює первісного відповідача належним відповідачем виключно у разі, якщо позивач доведе, що не знав та не міг знати до подання позову у справі про підставу залучення такого співвідповідача чи заміну неналежного відповідача.

Про залучення співвідповідача чи заміну неналежного відповідача постановляється ухвала. За клопотанням нового відповідача або залученого співвідповідача розгляд починається спочатку.

ОСОБА_4 була залучена до участі у справі як третя особа, проте права, визначені у ЦПК України для третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, і відповідача є різними за своїми правовим значеннями та впливом на процес; права відповідача значно ширші прав третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору.

Заяв чи клопотань про залучення неповнолітньої ОСОБА_4 відповідачкою позивач не заявляв, що є самостійною підставою для відмови в задоволенні позову.

Крім того, колегія суддів звертає увагу на таке.

Згідно з вимогами, установленими в частинах четвертій, п'ятій статті 19 СК України, під час розгляду судом спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, місця проживання дитини, виселення дитини, зняття дитини з реєстрації місця проживання, визнання дитини такою, що втратила право користування житловим приміщенням, позбавлення та поновлення батьківських прав, побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав, відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду, управління батьками майном дитини, скасування усиновлення та визнання його недійсним обов'язковою є участь органу опіки та піклування, представленого належною юридичною особою.

Орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи.

Механізм провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, визначає Порядок проведення органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року №866.

Отже, усталеним є підхід у застосуванні статті 19 СК України, який полягає у тому, що під час розгляду судом спорів щодо виселення дитини обов'язковою є участь органу опіки та піклування, представленого належною юридичною особою.

Встановивши неналежний склад учасників справи, суд не вирішує позов по суті.

За таких обставин суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку про наявність правових підстав для часткового задоволення позову.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/132164194

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, 26.11.2025, справа №362/2755/22-ц (провадження №61-1850св25)

Згідно з частиною третьою статті 124 ЦПК України, якщо закінчення строку припадає на вихідний, святковий чи інший неробочий день, останнім днем строку є перший після нього робочий день.

Забезпечення права на апеляційний перегляд справи є однією з основних засад судочинства (пункт 8 частини другої статті 129 Конституції України).

Ці засади є конституційними гарантіями права на судовий захист.

Відповідно до частини першої статті 17 ЦПК України учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених у законі випадках – на касаційне оскарження судового рішення.

Згідно з частинами першою та другою статті 352 ЦПК України учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції повністю або частково.

Апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду – протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення. Якщо на судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини судового рішення або у разі розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення (частина перша статті 354 ЦПК України).

Учасник справи, якому повне рішення або ухвала суду не були вручені у день його (її) проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження: 1) на рішення суду – якщо апеляційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду;

2) на ухвали суду – якщо апеляційна скарга подана протягом п'ятнадцяти днів з дня вручення йому відповідної ухвали суду (частина друга статті 354 ЦПК України).

Строк на апеляційне оскарження може бути також поновлений в разі пропуску з інших поважних причин, крім випадків, зазначених у частині другій статті 358 цього Кодексу (частина третя статті 354 ЦПК України).

Незалежно від поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків: подання апеляційної скарги особою, не повідомленою про розгляд справи або не залученою до участі в ній, якщо суд ухвалив рішення про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки; пропуску строку на апеляційне оскарження внаслідок виникнення обставин непереборної сили (частина друга статті 358 ЦПК України).

У частині третій статті 357 ЦПК України встановлено, що апеляційна скарга залишається без руху також у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, установлених у статті 354 цього Кодексу, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом десяти днів з дня вручення ухвали особа має право звернутися до суду апеляційної інстанції з заявою про поновлення строку або вказати інші підстави для поновлення строку.

Якщо заяву не буде подано особою в зазначений строк або вказані нею підстави для поновлення строку на апеляційне оскарження будуть визнані неповажними, суд відмовляє у відкритті апеляційного провадження у порядку, встановленому у статті 358 цього Кодексу (частина четверта статті 357 ЦПК України).

Крім того, у пункті 4 частини першої статті 358 ЦПК України зазначено, що суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у справі, якщо скаржником у строк, визначений судом, не подано заяву про поновлення строку на апеляційне оскарження або наведені підстави для поновлення строку на апеляційне оскарження визнані судом неповажними.

У справі, яка переглядається, встановлено, що рішення суду першої інстанції ухвалено 24 листопада 2023 року. Інформації про дату складання його повного тексту немає.

Перебіг процесуального строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок (стаття 123 ЦПК України).

Таким чином, останнім днем спливу річного строку на подання апеляційної скарги було 25 листопада 2024 року (23 листопада 2024 року – субота, вихідний день).

Строк не вважається пропущеним, якщо до його закінчення заява, скарга, інші документи чи матеріали або грошові кошти здані на пошту чи передані іншими відповідними засобами зв'язку (частина шоста статті 124 ЦПК України).

https://reyestr.court.gov.ua/Review/132164290

Ми дуже цінуємо ваш час, тому хочемо поінформувати про телеграм канал НААУ, на якому лише актуальні новини та заплановані заходи – https://t.me/InfoUNBA

Також у вас є можливість першими дізнаватися про всі акредитовані навчальні заходи, цікаві статті колег та огляд правових позицій ВС за допомогою телеграм каналу Вищої школи адвокатури НААУ – https://t.me/hsaorgua

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ
2026